

2108

GESCHIEDKUNDIGE
VERHANDELING,
OVER
DE OPERATIE
TOT VORMING VAN EEN'
KUNSTIGEN OOGAPPEL,
(*PUPILLA ARTIFICIALIS*)

benevens

DE BESCHRIJVING EENER NIEUWE EN ZE-
KERDER MANIER, OM DEZELVE DOOR
EENE TWEEVOUDIGE OF DUBBELE
SCHAAR TE BEWERKSTELLIGEN.

DOOR

W. MENSERT,

*Ridder van de Orde van den Nederlandschen Leeuw, Chirurgiae
Doctor, Oculist van Z. M., den Koning der Nederlanden,
Lid van verscheidene geleerde Genootschappen, en Stads
Operateur van de Cataract te Amsterdam,*

Met twee Platen.

—○○○○—
Te Amsterdam,
BIJ LODEWIJK VAN ES.

F

XI 254

K
19

2-20

36445/B.

F. XI. K

19

GESCHIEDKUNDIGE
VERHANDELING,

OVER

DE OPERATIE

TOT VORMING VAN EEN

KUNSTIGEN OOGAPPEL,
(*PUPILLA ARTIFICIALIS*)

benevens

DE BESCHRIJVING EENER NIEUWE EN ZEK-
KERDER MANIER, OM DEZELVE DOOR
EENE TWEEVOUDIGE OF DUBBELE
SCHAAR TE BEWERKSTELLIGEN.

DOOR

W. MENSERT,

*Ridder van de Orde van den Nederlandschen Leeuw, Chirurgiae
Doctor, Oculist van Z. M., den Koning der Nederlanden,
Lid van verscheidene geleerde Genootschappen, en Stads
Operateur van de Cataract te Amsterdam.*

Met twee Platen.

—•••••—
Te Amsterdam,

BIJ LODEWIJK VAN ES.

1828.

Per varios usus artem experientia fecit
Exemplo monstrante viam.

MANILIUS.

W. MENEST.

Met twee Platen.

De Amsterdam,
D. J. F. DE WILK W. A. N. E. S.
1828.

DEN WELEDELEN, ZEER GELEERDEN HEER

C. G. O N T I J D, *M. D.*;

RIDDER VAN DE ORDE VAN DEN NEDERLANDSCHEN LEEUW,
LID EN SECRETARIS VAN DE PROVINCIALE COMMISSIE
VAN GENEESKUNDIG ONDERZOEK EN TOEVOORZIGT,
RESIDERENDE TE 'S GRAVENHAGE, CORRESPONDE-
REND LID VAN HET KONINKLIJK NEDERLANDSCH
INSTITUUT VAN WETENSCHAPPEN, LETTERKUNDE
EN SCHOONE KUNSTEN, EN VAN VERSCHEIDENE
ANDERE GELEERDE GENOOTSCHAPPEN, ENZ.

wordt deze

VERHANDELING,

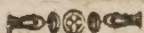
ALS EEN OPENBAAR BEWIJS VAN HOOGACHTING EN
HULDE AAN ZIJNE UITMUNTENDE VERDIENSTE,
IN DEN GEHEELEN OMVANG DER GENEES- EN
HEELKUNDIGE WETENSCHAPPEN;

Welmeenend opgedragen

door

DEN SCHRIJVER.

VOORREDE.

Gelijk het in de Heelkunst wel meer plagt te gebeuren, dat de nuttigste uitvindingen, door het toeval ontstonden, zoo is het aan de andere zijde beschouwd niet minder waar, dat de Heelkunst en derzelver wetenschap, naar mate zij meer grondig beoefend zijn, in evenredigheid, ook betere manieren ter behandeling hebben doen ontstaan, en alzoo deze kunst meer verrijkt en volkomener is geworden; zulks dan ook door de geschiedenis der Heelkunst in het algemeen genoeg bewezen zijnde, zoo wordt dit niet minder bevestigd door de aanmerkelijke vorderingen, welke het leerstuk der oogziekten, doctrina de morbis oculorum, en de genezing derzelve, Ophthalmotherapie, in deze tegenwoordige eeuw heeft gemaakt; terwijl zulks niet minder overtuigend gebleken is door de vele uitmuntende geschriften en menigvuldige methoden, welke tot vorming van een' kunstigen oogappel, pupilla artificialis, werden uitgedacht en zijn voorgesteld.

Het is daarom niet vreemd, dat het onderwerp dezer verhandeling en de beoefening der operatie tot making van een' kunstigen oogappel, welke mij sinds lange heeft bezig gehouden, bij mij dan ook hetzelfde gevolg heeft voortgebracht; en tevens mij eene geheel nieuwe methode en een bijzonder instrument, om deze kunstbewerking gemakkelijker en zekerder te verrigten, heeft doen uitdenken.

*Bijaldien men nu daarbij nagaat de weinige operatiën, welke tot vorming van een' kunstigen oogappel, in Nederland zijn geschied, ten minsten bekend en beschreven zijn geworden; en zoo ook in opmerking neemt, dat, voor alsnog, door niemand iets geschiedkundigs, aangaande hetgeen in Nederland omtrent dit onderwerp is voorgevallen, werd medegedeeld, en daarbij nog overziende de vele verhandelingen en waarnemingen, welke zoo wel in Duitschland, als in Engeland, Frankrijk en Italië zijn in het licht gekomen, en welke uitgebreide voorraad, door de Bibliographie of aanwijzing van de boeken en bijzondere geschriften enz., ten nutte van den onderzoekenden kunstbeoefenaar, hier achter mijne verhandeling geplaatst, ten overtuigendste blijken zal; zoo vleije ik mij, dat deze mijne verhandeling betrekkelijk dit onderwerp en tevens de beschrijving en mededeeling mijner nieuwe manier, om deze kunstbewerking door eene tweevoudige of dubbele schaar, op eene zekerder wijze te bewerkstelligen, en welke methode ik thans, ter voldoening aan mijne gedane toezegging en voorloopige mededeeling (zie *Algemeene Konst- en Letterbode*, N°. 50, *Vrijdag den 14 December 1827*) algemeen bekend maak, den Neder-*

landschen Heelkunstoefenaar, ten minste niet onwelkom zal zijn, daar het gunstig oordeel, hetwelke bevoegde kunstregters van mijne vroegere medege-deelde geschriften wel hebben willen geven, mij zelfs deze verhandeling met eenig meerder vertrouwen in het licht doet brengen; en ik zoude daarom aan deze toezegging reeds vroeger voldaan hebben, zoo niet eene zeer uitgebreide practische bezigheid, mij daarin verhinderd had, ten minste om het onderwerp en mijne nieuwe kunstbewerking zoodanig voor te dragen, als ik wenschte.

Daar evenwel deze verhandeling, maar een kort geschiedkundig verhaal, aangaande hetgeen tot Nederland betrekking heeft, voor zoo verre mij zulks is bekend geworden, bevat; en daar hetgeen dit onderwerp aangaat, zoo weinig bevredigends konde opbrengen, zoo vertrouw ik, vooral bij mijne landgenooten, voor het gebrekkige en onvolkomene, hetwelk men in dit mijn geschrift mag opmerken, wel eenige toegeevenheid te zullen ondervinden; daar ik ten minste getracht heb, het gebeurde en wat mij deswege is te weten gekomen, in eenige orde te verhalen, en alzoo een grond heb gelegd, waarop mogelijk bekwaamere mannen, in het vervolg, een meer volkomen werk leveren zullen.

Dat ook anderen door hunne welwillende pogingen deze mijne nieuwe uitgedachte methode en dubbele schaar nuttig voor het lijdende menschdom mogen vinden, is mijn voornaamste wensch, gelijk het mij bij voorraad reeds heeft mogen blijken, dat dezelve daar toe al wezenlijk dienstbaar is geweest; trouwens daar het hier om de waarheid en de waarde

dezer nieuwe vinding te doen is, zoo zal de zuivere en onbevoordeelde ervaring hier beslissen, inmiddels zal ik, als niets zoo zeer wenschende, als de verbetering der kunst, tot nut van het lijdende menschdom, ook daarom met mijne proeven vlijtig en rustig voortgaan; het voornemen hebbende om zoo wel de kunstbewerkingen, welke ik nu reeds volgens deze mijne nieuwe manier heb gedaan (waardoor ik mij ten stelligste van de waarde en deugdelykheid van mijne dubbele schaar heb kunnen overtuigen), als ook nog die operatiën, welke ik vervolgens hoop te zullen verrigten, tot bijdragen van dit onderwerp nader mede te deelen, waarbij ik tevens mijne vroegere met gelukkig gevolg gedane operatiën van den kunstigen oogappel denk algemeen bekend te maken.

GESCHIEDKUNDIGE VERHANDELING,

OVER

De Operatie

TOT VORMING VAN EEN

KUNSTIGEN OOGAPPEL,

benevens

DE BESCHRIJVING EENER NIEUWE EN ZEKERDER MANIER, OM DEZELVE DOOR EENE TWEEVOUDIGE OF DUBBELE SCHAAR TE BEWERKSTELLIGEN.

Opmerkelijk is het, dat de operatie, om eenen kunstigen oogappel, *pupilla artificialis*, te maken, welke kunstbewerking, reeds eene eeuw geleden, door den Engelschen Heelmeester CHESELDEN is gedaan, (*) zoo zeldzaam tot nog toe in *Nederland* is verrigt geworden.

Dit moet te meer verwondering baren, aangezien het bekend is, dat de beruchte Oculist TAYLOR, volgens het verhaal van ULHOORN, weinig jaren nadat CHESELDEN dezelve in *Engeland* had gedaan, reeds deze nieuwe kunstbewerking, en wel, den 7den Junij

(*) Een verhaal betreffende deze operatie, vindt men in het Nederduitsch in het werk van ROBERT SMITH: *Volkomen Samenstel der Optica of Gezigtkunde*, uit het Engelsch vertaald, eerste Deel, pag. 89, Amsterdam 1793.

Ook vindt men deze kunstbewerking, doch op de geheele sluiting van de pupil toegepast, alreeds in het Nederduitsch beschreven, in de *Uitgelezene Heelkundige Verhandelingen en Waarnemingen* van HALLER, Bladz. 321, Rotterdam 1762.

1755 aan den Heer PASSAVANT van *Frankfort*, in bijzijn van eenige deskundigen, hier te *Amsterdam*, in het werk heeft gesteld, (*) terwijl het daarenboven in *Nederland* nimmer kan ontbroken hebben aan kunstbeoefenaren, welke tot de teedere en belangrijke oogoperatiën de ware geschiktheid in zich vereenigden (†).

Zou de onzekerheid en de schier zeldzaam goede uitkomst, welke de eerste operatiën opleverde, ook de Nederlandsche Heelkunstoefenaren ontmoedigd hebben? Zonder dit punt verder te willen onderzoeken, is dit ten minste zeker, dat ULHOORN van deze operatie sprekende, daarbij de volgende opmerking heeft gemaakt: « Nooit had ik hem (TAYLOR) versaagd of « met vreeze gezien, dan in dien tijd, wjl hem bewust « was, wat toevallen konden volgen, indien hij bij on- « geluk de *Nervus ciliaris* kwam te raken, hetwelk « hij voor de operatie nadrukkelijk verklaarde, en in- « derdaad niet wilde verzekeren daarvan vrij te zullen « zijn. Dit geval heeft veel geruchts gemaakt, zelfs « zoodanig, dat nu maar onlangs de zoon van onzen « heer HEISTER over dit stuk tot schimp van den heer « TAYLOR, een Traktaatje, zonder de kwaal, de be- « handeling of den persoon van TAYLOR en deszelfs « gedrag te kennen, in Maart 1756, in het Hoog- « duitsch, heeft doen drukken, waarover ik voor het

(*) L. HEISTER, *Heelkundige Onderwijzingen*, vertaald door H. ULHOORN, tweede Deel, derde druk, Amsterdam 1776, Bladz. 713 enz.

(†) Men vergelijke mijn *Geschiedkundig Overzicht omtrent de heerschende en voorkomende oogziekten in Nederland*, eerste Stuk, Amsterdam 1827, Bladz. 67 enz.

« tegenwoordige mijn oordeel niet zal vellen. Doch
« ten dienste der waarheid hier over iets noodig zijn-
« de, zal ik niet weigeren mijne gedachten over dat
« gene, waarvan ik ooggetuige ben geweest, aan de
« wereld mede te deelen.”

Vergelijken wij nu hiermede, hetgeen de heelmee-
ster SAMUEL SHARP, die door CHESELDEN onderwezen
en opgevoed was, van het maken van eene opening in
het regenboogsvlies (*iris*) gezegd heeft, niettegenstaande
hij de manier van zijnen meester reeds verbeterd had;
hij is hieromtrent duidelijk, zoo als blijkt. « Dewijl ik
« niemand, die deze operatie, dewelke in de wereld
« nog weinig bekend is, (dit schreef hij, zoo ik wel
meen te weten in het jaar 1750) « zoude willen in
« het werk stellen, begeer te misleiden, moet ik be-
« kennen, dat het gevaar, om den *Iris* van het *Li-*
« *gamentum ciliare* af te scheuren, of van de ope-
« ning niet genoegzaam te kunnen verwijderen, noch
« open te houden, zoo groot is, dat men niet ligt
« van eene goede uitkomst verzekerd kan zijn. Ik heb
« ze eens met een tamelijk goed gevolg in het werk
« gesteld, doch bevond mij welhaast in mijne verwach-
« tingen bedrogen, want weinige maanden daarna
« werd de opening, die ik gemaakt had, wederom
« togetrokken, hetwelk eene nieuwe blindheid veroor-
« zaakte (*) (†).”

(*) SAMUEL SHARP, *Oordeelkundige Aanmerkingen over de Heelkunde en de behandeling der operatiën, benevens de instrumenten enz.*, naar den Engelschen druk in het Nederduitsch vertaald, Amsterdam 1751, Bladz. 420.

(†) D. VAN GESSCHER, *Hedendaagsche oefenende Heelkunde*, derde Deel, § 3423 — § 3427, over het openen eens geheel ge-

Daar dan SHARP de nieuwe operatie zoo weinig aanbeval en de voorbeelden van het welgelukken derzelve zoo zeldzaam waren, dat zelfs WARNER betuigde, dat hij nooit de operatie van eenen kunstigen oogappel, naar de manier van CHESELDEN had zien gelukken; terwijl verder de gevallen, waarin de operatie als doelmatic geoordeeld werd, zeer bepaald en zeldzaam waren, zoo is het dan ook niet te verwonderen, dat deze nieuwe kunstbewerking destijds weinig navolgers vond, en dat men dezelve in *Nederland*, waar men meermalen zag, dat de fijne en teedere oogoperatiën zoo al niet aan Kwakzalvers, ten minste aan vreemde en reizende Operateurs en Oculisten werden prijs gegeven, verwaarloosde, hetgeen ongetwijfeld ook de reden zal geweest zijn, dat deze nieuwe kunstbewerking hier te Lande zoo weinig werd aangetrokken (*). In *Duitschland* zelf werd ze bijna even zeldzaam beproefd of in practijk gebragt.

Nogtans JANIN en GUERIN, in *Frankrijk*, namen nieuwe proeven, doch waren daarbij niet gelukkiger, dan de Engelsche Operateurs. Eene zeer toevallige kwetsing van het regenboogsvlies (*Iris*), bij het verrigten van de operatie van de graauwe staar, volgens de Methode van DAVIEL, deed JANIN eene nieuwe manier voorstellen, bestaande daarin, om na de gemaakte insnijding in het Horenvlies (*Cornea*,) en na dit

sloten Oogappels, Amsterdam 1786. Ik maak hier inzonderheid melding van Nederlandsche vertaalde werken, om daardoor tevens te bewijzen, dat men, ten minste hier te lande, met de vorderingen dezer kunstbewerking is bekend geworden.

(*) Men zie weder mijn *Geschiedkundig Overzicht der Oogziekten in Nederland*, eerste Stuk, 1827, Bladz. 70 — 75.

met een curetje opgeligt te hebben, door middel van eene kromme schaar, waarvan het onderste blad alleen puntig was, eene schuinsche insnijding van twee en eene halve lijn lang, van beneden naar boven in den *Iris* te maken; de gelukkige uitkomst dezer bewerking, welke hij in het jaar 1767 verrigte, deed hem nog andere gevallen ondernemen, waarbij hij mede gunstige gevolgen ondervond, zoo als uit zijne medegedeelde waarnemingen gebleken is (*).

GUERIN (†), die ook met overleg de *Cornea* opende en insgelijks, hoezeer slechts eenmaal de operatie van CHESELDEN beproefd hebbende, en het onvolkomene van de eenvoudige insnijding in het regenboogsvlies (*Iridotomia*) ondervindende, stelde voor, om eene kruiswijze insnijding in den *Iris* te maken; men wil, dat hij de eerste is geweest, welke de uitsnijding van een gedeelte of stukje uit het regenboogsvlies (*Iridectomia*) zouden hebben voorgesteld en uitgeoefend; onze beroemde landgenoot DAVID VAN GESSCHER, heeft reeds de manier van GUERIN medegedeeld en beschreven en daarbij aangemerkt, dat de waarnemingen van gemelden oogarts meer zouden bewijzen, indien dezelve naauwkeuriger waren te boek gesteld (§).

Wij laten evenwel een en ander op zijne plaats, en houden ons intusschen bij de meening, dat GUERIN

(*) JEAN JANIN, *Mémoires et observations anatomiques, physiologiques et physiques sur l'oeil et sur les maladies qui affectent cet organe.* Lyon et Paris 1772. Pag. 181.

(†) GUERIN, *Traité de Maladies des Yeux.* Lyon 1769. Pag. 235.

(§) D. VAN GESSCHER, *Hedendaagsche oefenende Heelkunde*, derde Deel, Amsterdam 1786. § 3426. Bladz. 174.

het eerste de *Iridectomy* heeft beproefd en kenbaar gemaakt; desniettemin is het zeker, dat de Baron DE WENZEL (de vader) een der eerste is geweest, die de uitsnijding met meer gunstig gevolg heeft verrigt, en dezelve beter heeft voorgesteld, gelijk dan ook zijne Methode om eenen kunstigen oogappel te vormen, aanmerkelijk heeft bijgedragen tot verbetering der kunstbewerking, en voorzeker de aandacht blijft verdienen van hen, die zich op deze operatie willen toeleegen (*).

Ook de *Weener* oogarts BEER, wiens bemoeijingen, omtrent deze kunstbewerking niet weinig tot bevordering van dit onderwerp der oogenheilkunst hebben bijgedragen, heeft de operatie van DE WENZEL met eenige verandering gevolgd, en was gewoon, nadat hij de *Cornea* als bij de uitneming der *Cataract* geopend had, den *Iris* met een fijn haakje naar buiten te trekken en alsdan met de schaar af te snijden (†); immers hij zegt, hoezeer hij naderhand meer tot de *Coretodyalisis* is overgegaan, hetgeen bij zoodanige welgelukking niet wel te begrijpen valt, dat hij

(*) DE WENZEL, *Traité de la Cataracte*, enz. Paris 1786. pag. 188—194. § XXVII. *Manière de faire une pupille artificielle.*

Uit de geschriften van DE WENZEL is het mij niet gebleken, dat hij hier te lande de operatie van den kunstigen oogappel heeft verrigt, evenwel vermeen ik, ten gevolge van hetgeen mij daaromtrent is medegedeeld, dat het er voor kan gehouden worden, dat gemelde operateur deze kunstbewerking in ons Vaderland heeft in het werk gesteld.

(†) B. J. BEERS *Ansicht der Staphylomatosen Methamorphosen des Auges und der künstlichen Pupillen Bildung*, mit Kupf. Wien 1805. Bladz. 114—118.

van de twee en veertig voorwerpen , waaraan hij gedurende acht jaren deze bewerking verrigt had , bij vijf en dertig een gelukkig gevolg mogt ondervinden.

Verder hebben ook RICHTER , SABATTIER en FORLENZE het hnnne , ter verbetering dezer kunstbewerking , toegebracht , en zelfs de laatstgenoemde operator heeft , in zijne *Considérations sur l'opération de la pupille artificielle* , eene operatie beschreven , welke hij hier te *Amsterdam* heeft verrigt. Dezelve is door hem aldus medegedeeld :

« *Pendant mon séjour à Amsterdam, où j'avais*
« *été appelé à la fin de l'an V (1797) le célèbre*
« *docteur VAN SWINDEN, professeur de physique*
« *et président de l'école de la marine Batave, me*
« *présenta un élève de cette école, qui avoit été ju-*
« *gé incurable.*

« *Ce malade, âgé de dix-neuf ans, avoit à l'oeil*
« *droit un albugo qui occupoit les trois quarts inter-*
« *nes de la cornée transparente et qui avoit été*
« *causé par la petite vérole.*

« *Étant un jour occupé à défaire le noeud d'une*
« *grosse corde, avec un poussoir très-aigu et qui*
« *pesoit une livre et demie, cet outil lui échappa et*
« *le frappa fortement dans l'oeil gauche, dont il*
« *divisa la cornée dans toute l'étendue de son dia-*
« *mètre oblique, de bas en haut et de dedans en*
« *dehors; l'iris fut pareillement déchiré: il survint*
« *une inflammation considérable, qui dura plus de*
« *quatre mois, et qui fut suivie de l'union et de*
« *la confusion de l'iris avec la cornée et la cristal-*
« *loïde antérieure, de sorte que l'espace destiné*
« *à contenir l'humeur aqueuse n'existoit plus.*

« J'ouvris une pupille artificielle à ce jeune hom-
« me en présence des officiers supérieurs de la ma-
« rine et des principaux médecins et chirurgiens de
« la ville.

« J'y procédai, comme je l'ai déjà indiqué, en
« isolant l'iris et en formant un lambeau des trois
« quarts de la cornée; je pratiquai la prunelle à
« la partie inférieure externe de l'iris, et je fis en
« même temps l'extraction de la capsule opaque et
« du cristallin, qui étoit dans son état naturel. Le
« malade vit immédiatement après, et l'opération
« n'a été suivie d'aucun accident. Ce qui m'a paru
« surtout digne de remarque, c'est que les deux
« chambres de l'humeur aqueuse se sont rétablies (*).”

« Gedurende mijn verblijf te *Amsterdam*, alwaar ik
« op het einde van het jaar V. (1797) gevraagd was,
« bood mij doctor VAN SWINDEN, Professor in de Na-
« tuurkunde en President der Bataafsche Marineschool
« (Kweekschool) een leerling van dezelve aan, die on-
« herstelbaar geoordeeld was.

« De patient, oud negentien jaren, had aan het reg-
« ter oog een *albugo*, die de drie innerlijke vierden
« van de *Cornea transparens* (het doorschijnend ho-
« renvlies) vervulde, en veroorzaakt was door de kin-
« derziekte.

« Op zekeren dag bezig zijnde den knoop van een
« dik touw met een zeer puntig stift, ter zwaarte van

(*) J. FORLENZE, *Docteur et Chirurgien oculiste, considéra-
tions sur l'opération de la pupille artificielle, suivies de plusieurs
observations relatives à quelques maladies graves de l'ocil.* Stras-
bourg 1805. Pag. 14 etc.

« een en een half pond, los te maken, ontglipte hem
« dit werktuig en stiet hem zoo geweldig in het linker
« oog, dat zich de *Cornea* (het horenvlies) in de
« geheele uitgestrektheid van haren diameter, van de
« hoogte naar de laagte, en van buiten naar binnen
« verdeelde, het regenboogsvlies (*Iris*) werd ook ge-
« scheurd; er kwam eene aanzienlijke ontsteking, die
« meer dan vier maanden aanhield en gevolgd werd
« van de vereeniging en vergroeiing van het regen-
« boogsvlies met het horenvlies *Synechia anterior*,
« waardoor de ruimte, welke het waterachtige vocht
« moet bevatten, niet meer bestond.

« Ik maakte eene kunstmatige opening of pupil (*pu-
« pilla artificialis*) aan dezen jongeling, in tegenwoor-
« digheid der Hoofdofficieren van de Marine en van
« de voornaamste Doctoren en Chirurgijs der stad.

« Ik ging daarmee te werk, zoo als ik reeds heb
« aangeduid, den *Iris* afscheidende en eene lap van de
« drie vierden van het horenvlies (*Cornea*) makende;
« ik bragt den oogappel aan het onderste uiterlijk ge-
« deelte van den *Iris*, en ik bewerkstelligde te gelij-
« kertijd de uitneming van het verduisterde kristal-
« baarsje (*Capsula opaque*) en van de lens, die in
« haren natuurlijken staat was.

« De patient zag onmiddellijk daarna en de operatie
« heeft geene ongunstige gevolgen gehad. Hetgeen mij
« vooral opmerkenswaardig voorkwam is, dat de beide
« oogkamers, welke het waterachtig vocht bevatten,
« zich hersteld hebben (*).”

(*) Dr. FORLENZE heeft door zijn spoedig vertrek van *Amster-
dam*, zeker geen zuiver bericht ontvangen van hetgeen in zijn

Van al wat er evenwel van de operatie, tot vorming van eenen kunstigen oogappel is bekend geworden, is er nogtans niets, dat zoo veel geruchts heeft gemaakt, dan de operatie door den oogdoctor DEMOURS aan den blinden SAUVAGES verrigt. Gemelde operateur deze zijne kunstbewerking openlijk willende bekend maken, heeft zijne waarneming en de manier zijner bewerking den 26. Prairial, jaar VIII (15 Junij) 1800, aan het Nationale Instituut en den 2. Messidor (21 Junij) daarop volgende, in de Societeit van Geneeskunde te *Parijs* voorgelezen, en welke waarneming ook al spoedig en woordelijk, volgens de beschrijving van DEMOURS, in in het Nederduitsch vertaald, met eene afbeelding, den 10 December 1800 door de algemeene Vaderlandsche Letteroefeningen, aan de Nederlandsche kunstoeffenaren is bekend geworden (*).

Deze waarneming schijnt toen voldoende te zijn geweest, om andere oogartsen als om strijd werkzaam te maken, en nieuwe manieren, ter verrigting dezer kunstbewerking of veranderingen en verbeteringen, deswege, voor te stellen of mede te deelen, waartoe ADAMS, DONEGANA, FAURE, GIBSON, MONNOIR, MONTAIN, MUTER, WALTHER en WEINHOLD en meer anderen het hunne hebben bijgedragen; ook zijn ASSALINI, BUZZI, SCARPA en SMIDTH hierin werkzaam geweest, en zelfs eene geheel nieuwe methode en wel de losmaking of losscheuring van het regenboogsvlies (*Iris*) van het

afwezigheid heeft plaats gevonden, anders zoude hij ongetwijfeld geweten hebben, dat deze geopereerde geenszins een zoo gunstig gevolg van deze operatie heeft ondervonden.

(*) *Vaderlandsche Letteroefeningen*. Mengelwerk. Tweede Stuk, 1801. van Bladz. 15—23. benevens eene afbeelding.

Ligamentum ciliare (haarwijzeband), de *Iridodialysis*, voorgesteld en beoefend, op welk denkbeeld ASSALINI nogtans wel het eerste schijnt gekomen te zijn, hoezeer men algemeen aan SCARPA en SMITH de uitvinding heeft toegekend; en eindelijk hebben in lateren tijd vele beroemde oogartsen, als BARRATTA, BENEDICT, DZONDI, EMDEN, GRÆVE, JÜNGKEN, LANGENBECK, REISINGER, SCHLAGENTWEIT, WELLER en anderen, tot verbetering en volmaking der *Iridodialysis* het hunne toegebracht.

Overtollig zoude het zijn, om hier iets meer tot mijn tegenwoordig onderwerp aan te voeren, aangezien de geschiedenis dezer kunstbewerking zoo voldoende in zijn geheel kan worden nagegaan en door de Verhandelingen van PAUL ASSALINI (*), WAGNER (†), JÜNGKEN (§), SCHLAGENTWEIT (•) en anderen, en inzonderheid door onzen Land- en Kunstgenoot Doctor VAN ONSENOORT, in de Nederduitsche taal is beschre-

(*) PAUL ASSALINI, *Untersuchungen über die künstlichen Pupillen*, aus den Italianischen übersetzt von Dr. F. A. PONITZ. Dresden 1813.

(†) GUIL. WAGNER. *Commentatio de coromorphosi, sistens brevem methodum ad pupillae artificialis administrationem, novique ad iridodialysin instrumentum descripsit.* Götting. 1818. 8o. Doctor WAGNER, Professor, *kritische Revision der neueren Verhandlungen, über die künstlichen Pupillen Bildung, Journal der Chirurgie und Augenheilkunde von GRÄFE und WALTHER.* Band III. Berlin 1822.

(§) CH. JÜNGKEN, *das Coreoncion, ein Beitrag zur künstlichen Pupillen Bildung.* Berlin und Leipzig 1817.

(•) W. A. J. SCHLAGENTWEIT, *über den gegenwärtigen Zustand der künstlichen Pupillenbildung in Teutschland.* München 1813.

ven (*); alleen wenschte ik hier meer bepaaldelijk bij te voegen, hetgeen in *Nederland* omtrent deze kunstbewerking voorgevallen en beschreven is, en het komt mij voor, dat de proeven van Doctor BONZEL, te *Rotterdam*, wel het eerste in aanmerking verdienen te komen.

Immers is het bekend, dat gemelde arts, aan den persoon, genaamd E. BAVIE, oud 30 jaren, te *Rotterdam* wonende, den 15 September 1808 aan beide oogen, doch bij herhaling de bewerking van eenen kunstmatigen oogappel aan het linker oog, den 18 October 1808 heeft gedaan; en daarop een gunstig gevolg ondervonden hebbende, heeft hij zulks bekend gemaakt, gelijk hij ook zijne nieuwe wijze om deze operatie te verrigten, daarna heeft medegedeeld, in dier voege, dat hij in het horenvlies (*Cornea*) buitenwaarts door een staarmesje een kleine opening maakte en langs dien weg met een fijn haakje den *Iris* vatte en dezelve op deze wijze van den haarwizeband (*ligamentum ciliare*) losmaakte en afscheurde.

Het door Doctor BONZEL deswege medegedeelde (†), als ook een voorloopig bericht, nopens deze kunstbewerking, geplaatst in de algemeene Konst- en Letterbode van den 18. November 1808, N°. 47. strekken deswege tot bewijs: gelijk het ook uit den brief van den Heer F. BUCHNER, Chirurgijn, Oog- en Stads

(*) A. G. VAN ONSENDOORT, *Verhandeling over de graauwe Staar, alsmede over den kunstigen oogappel*. Amsterdam 1818.

(†) Dr. BONZEL, *Neue Methode künstliche Pupillen zu bilden, nebst Abbildung*. Zie *Journal der Practischen Arzneykunde und Wundarzneykunst* von HUFELAND und HARLES. XL Band. Berlin 1815. Bladz. 47.

Breukmeester alhier; aan Doctor J. B. BONZEL, te Rotterdam gerigt (*), blijkt, dat gemelde Heer BUCHNER eenmaal de kunstbewerking tot making eener pupil, volgens de manier van CHESELDEN, heeft beproeft, dan van het al of niet slagen dezer operatie, geen gewag makende, valt hier niets anders van te zeggen, dan dat het te wenschen ware, dat de Heer BUCHNER zijne ervaring te dezen opzigte mededeelde.

Indien men nogtans datgeen, wat er betrekkelijk de operatie tot vorming van eenen kunstigen oogappel in Nederland is geschied of kan bijgebracht worden, met naauwkeurigheid overweegt, zoo verdient voorzeker de operatie, welken de uitmuntende Operateur en Hoogleeraar JOHANNES MULDER heeft verrigt, wel het meest in opmerking te worden gebracht, en daar deze operatie, mijns inziens, niet algemeen genoeg aan de Nederlandsche kunstbeoefenaren is bekend geworden, zoo is het niet ongepast, dat dezelve hier in herinnering kome, hoezeer doctor WACHTER dezelve reeds in zijn *specimen chirurgico medicum inaugurale* volledig heeft medegedeeld, en zelfs eene Nederduitsche vertaling van den Hoogleeraar CLAAS MULDER in het licht is verschenen. Ik durf mij echter, hetzij met bescheidenheid gezegd, vleijen, dat mijne nieuwe operatie veel gemakkelijker, ten aanzien der uitvoering, zal geoordeeld worden.

Professor J. MULDER dan, welke, zoo als ik elders

(*) Brief van F. BUCHNER, Chirurgijn, Oog- en Stads Breukmeester, te Amsterdam, aan den heer J. B. BONZEL, Med. en Chir. Doctor te Rotterdam. *Algem. Vaderl. Letteroefeningen*, Mengelwerk. Tweede Stuk. 1808. Bladz. 668.

reeds heb opgemerkt, als Oogarts en *Cataract* Ope-
rateur in *Vriesland*, zeer voordeelig is bekend ge-
weest (*), deed deze operatie op den 27. October
1810, aan den persoon van JOHANN GEORGE HOOFT,
oud 30 jaren, van *Aurich*, in *Oostvriesland* gebo-
ren, welke aan het regter oog door *amaurosis* lijden-
de was, doch wiens pupil van het linker oog derma-
te vernaauwd was, dat de punt van eene naald naau-
welijks door dezelve zouden hebben kunnen doorgaan.
Doctor WACHTER heeft deze kunstbewerking aldus be-
schreven.

« Nadat een *anodynum* aan den lijder was toege-
« diend geworden, en het regter oog met een windsel
« bedekt, werd dezelfde voorbereiding gemaakt, als bij
« de operatie der *Cataract* geschiedt: doch om groo-
« ter vastheid der hand, onder het opereren te ver-
« schaffen, plaatste de Hoogleeraar, op een' gewonen
« stoel nevens den zieken gezeten zijnde, den elleboog
« op de knie.” — « De Heelmeester des *Nosocomiums*,
« de zeer ervarene HENDRIKS, achter den zieke ge-
« plaatst, ligtte met den wijs- en den middelsten vinger
« der regterhand het bovenste ooglid op, zoo dat de
« middelste vinger naast bij den binnenhoek des oogs
« was. MULDER steunde met den ring- en den kleinen
« vinger op de koon des lijders, en nu werd met RICH-
« TERS mesje (†) het horenvlies doorsneden, zoodat
« in de benedenste helft der *Cornea* eene wonde ge-
« vormd werd, even als bij de uitneming der *Cata-*

(*) Zie mijn *Geschiedkundig Overzicht omtrent de heerschende Oogziekten in Nederland*. Bladz. 108 en 109.

(†) Zie EKS, *Hist.* I. Pag. 100, Tab. III, fig. 15.

« ract geschiedt, uit welke wonde het waterig vocht
« uitvloeide. Deze snede volbragt zijnde, werd er over-
« gegaan tot de verwijdering der pupil, hetwelk eerst
« beproefd werd met de *Cystotomus* van LA FAYE (*).
« Maar dit werktuig voldeed geenszins aan het oog-
« merk. Toen werd derhalve eene zeer fijne schaar
« aangewend, door middel van dewelke vier kleine in-
« snijdingen geschiedden, twee horizontale en twee lood-
« lijnige, welke gemaakt zijnde, de gesneden gedeel-
« ten (*segmenten*) van den regenboog met hetzelfde in-
« strument werden weggenomen. Om het horenvlies op
« te ligten, werd het lepeltje van DAVIEL (†) ge-
« bruikt. Doch, gedurende de operatie, werd de be-
« weging van het oog zoo sterk, dat hetzelfde met de
« vingers niet meer konde gehouden worden, weshal-
« ve de oogspiegel van JERICO (§), welke den Hoog-
« leeraar slechts zeer zeldzaam aanwendde, gebezigd
« werd. Maar ook dit instrument hielp niets, wes-
« halve de vingers wederom in den binnenhoek des
« oogs geplaatst werden, om hetzelfde te vestigen.

« De pupil nu genoeg verwijd zijnde, om den uit-
« gang der *Cataract* niet te beletten, werd het beurs-
« je der kristal-lens doorboord met de *Cystotomus*
« van LA FAYE, en door eene geringe drukking bo-
« ven den bol aangebragt, sprong de verduisterde *lens*
« door de verwijde pupil voor den dag, maar toen
« werd duidelijk ontdekt, dat ook de *capsula lentis*

(*) Dezelfde. Pag. 20, Tab. I, fig. 12 en 13.

(†) Dezelfde. Pag. 11, Tab. I, fig. 4. a.

(§) Dezelfde. Pag. 39, Nota, Tab. II, fig. 14 en 15, al-
waar dit instrument het eerst is afgebeeld.

« zelve ontaard was, zoodat geene lichtstralen tot het
 « netvlies konden doordringen. Er bleef dus niets
 « anders over, dan om de *Capsula* mede uit te ne-
 « men; en onze MULDER draalde niet lang, om dit
 « te beproeven met de schaar van LA FAYE (*). De-
 « ze wegneming geschiedde zonder eenige moeilij-
 « heid; en hoe sprong de lijder van vreugde op, toen
 « hij zijn gezigt hersteld zag. Terstond werd het oog
 « gesloten, de lijder met den rug naar het licht ge-
 « plaatst en twee *compressen*, aan een windsel gehecht,
 « op de oogen geplaatst, wordende gedurig door mid-
 « del van eene spons nat gehouden met:” R. *Aq.*
Rosar. unc. VI. Spir. Vin. unc. I. m. d. u. (†) (§).

Zeer gepast en doelmatig heeft men al de uitge-
 vondene manieren, om eenen kunstigen oogappel te
 vormen, verdeeld en onder de volgende hoofdklassen
 of soorten gebragt.

Als: 1°. De insnijding, hetzij horizontale of verti-
 cale van het regenboogsvlies (*Iris*) *Iridotomia* seu
Corotomia genaamd.

2°. De uitsnijding van een gedeelte of stukje, uit
 deszelfs zelfstandigheid *Iridectomia* seu *Corectomia*.

3°. De losmaking of losscheuring van het regen-

(*) Dezelfde. Tab. I. fig. 16, en VAN GESSCHER, *Hedend.*
Oef. Heelk. III. Deel. Tab. XXIX. fig. 7.

(†) GEORGIUS HENDRICUS WACHTER, P. F. *Specimen chirur-*
gico-medicum inaugurale, de Pupilla Artificiali, Groningae 1810.
 4°. Pag. 7—10.

(§) C. MULDER, *Overzicht van de voornaamste gevallen, welke*
in het heel- en vroedkundig akademisch Ziekenhuis te Groningen
van der jare 1809 tot 1810 zijn waargenomen, Amsterdam 1824.
 Bladz. 130—136.

boogsvlies van den haarwijzeband (*Ligamentum ciliare*), *Iridodialysis* seu *Corodialysis*.

4°. De naar buitenhaling, inklemming, ook afsnijding van dat gedeelte van het regenboogsvlies, hetwelk in of afgescheurd is, *Iridectodialysis* seu *corectodialysis*, *corencleisis* (kunstmatige verplaatsing der pupil).

De laatste methode heeft Doctor VAN ONSENOORT bijzonder beproefd en derzelver nuttigheid door twee welgelukte operatiën bewezen (*).

Hoeveel er ook tot volmaking dezer kunstbewerking tot vorming van eenen kunstmatigen oogappel is in het licht gekomen, is het niettemin gebleken, dat de deswege geleerde bijdragen en die, welke als het ware nog dagelijks bekend gemaakt worden, steeds den leergerigen kunst oefenaar welkom zijn geweest en tevens tot voordeel van het lijdend menschdom hebben mogen verstrekken; waarom het mij ook geenszins ongepast is voorgekomen, insgelijks mijne nieuwe

(*) *Observation sur le rétablissement de la vue par le déplacement artificiel de la pupille, en pénétrant par la sclérotique, par A. G. VAN ONSENOORT, Docteur en médecine et en Chirurgie, Chirurgien-Major de l'hôpital militaire d'instruction de Louvain, dans les Annales de la Médecine Physiologique; par F. J. V. BROUSSAIS, 1ere année, 8 Numero Août 1828, édition de Bruxelles, pag. 89.*

Tweede geval van gelukking eener kunstmatige verplaatsing der pupil, met inklemming in het harde oogvlies (*sclerotica*) van een gedeelte des oogappelrands van den regenboog, door A. G. VAN ONSENOORT, Doctor in Genees- en Heelkunde, Eerste Officier van Gezondheid bij de Armee en het groot Rijks Hospitaal ter Instructie te *Utrecht*, met eene Plaat, *Practisch Tijdschrift*; door A. MOLL en VAN ELDIK, eerste Supplement-Band: Gornichem 1813. Bladz. 176.

methode, om een gedeelte of stukje uit den regenboog te snijden (*Iridectomia*), en de uitsnijding door eene tweevoudige of dubbele schaar te bewerken, algemeen mede te deelen.

Indien men evenwel met de kunstbewerkingen, welke tot making van den kunstigen oogappel zijn uitgedacht, slechts oppervlakkig bekend is, en nagaat, dat de uitgevondene methoden, vooral in de laatste jaren, zoo vermenigvuldigd zijn en elkander meermalen zoo spoedig zijn opgevolgd, dat de een den ander, als het ware den tijd heeft betwist, om dezelve met overleg te kunnen aanwenden; zoo kan het niet missen of het moet vreemd schijnen, dat ik thans met eene geheel nieuwe manier voor den dag kom; dan wanneer men in overweging gelieve te nemen, dat het juist deze veelheid der methoden is, welke, mijns inziens, de onzekerheid van de reeds uitgevondene schijnt aan te duiden, zoo durf ik mij vleijen, dat ook deze mijne bijdrage, waarmede ik vertrouw eene meer doelmatige en zekerder manier der uitsnijding van een gedeelte van het regenboogsvlies (*Iridectomia*) voor te stellen, geenszins voor overtollig, maar ongetwijfeld navolgenswaardig zal geoordeeld worden.

Door de verschillende operatiën van den kunstigen oogappel, welke ik van den 28 Augustus 1811 (*) tot heden verrigtte en waarvan er vier de beste uitkomst opleverden, werd ik met al de moeilijkheden en onzekerheid dezer kunstbewerking meer van nabij be-

(*) Zie de noot, welke ik bij de Verhandeling van Doctor BUCHHORN, over de Horenvliessteek, Keratonyxis. Bladz. 30, heb ter neder gesteld.

kend, dit deed mij reeds bedacht zijn om eene zekerder en gemakkelijker manier te vinden en wel inzonderheid om in eene snede een regelmatig stukje uit het regenboogsvlies uit te snijden; dan dit denkbeeld werd, meer bepaald door eene dezer operatiën, welke ik den 20 Augustus 1818 aan zekere JACOB DE GOEDE verrigtte, verwezenlijkt; in dit laatste geval, zoo als wel meer bediende ik mij van het schaartje van MAUNOIR, waarmede ik door twee schuinsche insnijdingen in den vorm van eene omgekeerde Λ een driehoek uit het regenboogsvlies nam (*) (†), hetgeen, zeg ik, mij op het denkbeeld bragt, om door middel van eene dubbele schaar, een drickant of ander gelijkvormig of rond stukje, in eens, (*dat is in eene snede*) uit het regenboogsvlies uit te snijden, dan niet voor het jaar 1827 gelukte het mij en wel in den zeer bekwamen chirurgicalen instrumentmaker R. HEINISCH, wonende te *Rotterdam*, in den Oppert, Wijk F. No. 65, den man te vinden, die mijne denkbeelden volkomen begreep en volgens eene door mij vervaardigde teekening op het naauwkeurigst ten uitvoer bragt.

Hoezeer ik deze nieuwe manier, om een stukje uit den *Iris* te snijden, en alzoo de *Iridectomy* of *Corectomia* te verrigten, beter en gepaster in de uitvoering heb bevonden, dan door die methoden, welke tot heden bekend zijn, zoo behoort men evenwel niet uit het oog

(*) Zie plaat I. Fig. 1.

(†) Bij deze operatie, zoowel als bij al de anderen, welke ik tot vorming van eenen kunstmatigen oogappel heb verrigt, werd ik geadsisteerd door den zeer ervaren Heelmeester TIM, die mij bij voortduring in alle oogoperatiën hier ter stede bijstaat.

te verliezen, dat tot de bewerkstelling van dergelijke teedere operatiën, immer een bekwaam en bedreven kunstbeoefenaar vereischt wordt; en men verwondere zich daar niet over, daar het den deskundige te wel bekend is, dat zelfs bij de allereenvoudigste kunstbewerkingen eene geoefende hand wordt gevorderd.

Daar dan het onderwerp van mijne verhandeling meer bepaald voorschrijft, om van hetgeen in *Nederland*, aangaande de operatie tot vorming van eenen kunstigen oogappel, gebeurd is, te spreken, en ik mij vleije, daaraan, door het reeds behandelde te hebben voldaan, zoo blijft mij alleen over, mijne methode, zijnde eene gemakkelijker wijze, om een stukje uit den *Iris* uit te snijden, te beschrijven, waarom dan die operatiën, welke ten doel hebben om de loscheuring van het regenboogsvlies van den haarwijzeband (*Iridodialysis* of *Corodialysis*) te bewerken, wijders de kunstige verplaatsing van den oogappel, door inklemming van het losgemaakte of afgescheurde gedeelte der *Iris* in het horenvlies (*Cornea*) of in het harde oogvlies, *Sclerotica*, (*Corenucleisis* genaamd,) hare plaats behouden, deswege alleenlijk opmerkende, dat vele uitmuntende artsen tot uitvinding en verbetering dezer methode het hunne hebben bijgedragen, terwijl een ieder steeds bewonderen zal het vindingrijk vernuft van vele, en wel de daartoe uitgedachte zoo fijne als zamengestelde instrumenten, zoo als het *Coreoncion* van GRAEFE (*)

(*) CH. JÜNGKEN, *Diss. de pupillae artificialis per coreoncium Graefianum conformatione*. Berolini 1817. 8°. , en CH. JÜNGKEN, *Das Coreoncion, ein Beitrag zur künstlichen Pupillenbildung, mit einer Kupfertafel*. Berlin und Leipzig 1817,

als ook van LANGENBECK (*), de haaktang van REISINGER (†), het *Raphiankistron* van EMDEN (§) en het *Iriankistron* van SCHLAGENTWEIT (**) en de werktuigelijke (*mecanique*) naald van BARATTA (††). Dan hoe schoon ook alle deze werktuigen zijn uitgedacht, en hoe gemakkelijk daarmede de afrekking of losscheuring van het regenboogsvlies, van den haarwijzeband, te volbrengen schijnt, zoo blijve het mij echter vergund, dat ik aan de uitsnijding (*Iridecto-*

(*) C. J. M. LANGENBECK, *neue Bibliothek für die Chirurgie und Ophthalmologie*. Erster Band. Hannover 1818. Bladz. 454—460. *Beschreibung eines von mir erfundenen Instrumentes, die Coretodialysis zu verrichten*.

(†) FRANZ REISINGER, *Darstellung eines neues Verfahrens die Mastdarmfistel zu unterbinden und einer leichten und sichern Methode Künstliche Pupillen zu bilden, mit einer Kupfertafel*. Augsburg 1816.

(§) JAC. EMDEN, *Diss. de Raphiankistro, novo instrumento ad coromorphoseos methodum perficiendum*. Gotting. 1818. 8°. m. i K.

(**) WILH. AUG. JOS. SCHLAGENTWEIT, *Ueber den gegenwärtigen Zustand der künstlichen Pupillenbildung in Teutschland, mit einer Kupfertafel*. München 1818. waarhij hij zijne *Iriankistron* bekend maakt.

(††) BARATTA, *Osservazioni sopra le principali mullattie degli occhi*. 1818.

Dr. JOHANN BARATTA, *praktische Beobachtungen über die vorzüglichsten Augenkrankheiten*, aus dem Italienischen übersetzt von EDUARD WILHELM GUNTZ, zweiter Theil. Leipzig 1823. Bladz. 150. *Von den künstlichen Pupillen* en Taf. VI.

Daar de Italiaansche methoden in *Nederland* minder bekend schijnen, zoo stel ik mij voor bij eene andere gelegenheid daaromtrent iets naders te zeggen, en tevens eene omstandige beschrijving van de Methode van DONNOGANA en BARATTA mede te deelen.

mia) steeds de voorkeur geef; wel is waar, dat al de uitgevondene methoden, om eenen kunstigen oogappel te vormen, beproefd en beoefend zijn, gelijk zij alle, de eene meer de andere min, gunstige uitkomsten hebben opgeleverd, nogtans neemt dit niet weg, dat ik in het algemeen de eene methode verre boven de andere stel, en mij ten minste op de losmaking of losscheuring van het regenboogsvlies van den haarwijzeband (*Iridodialysis*) minder durf betrouwen, daar dezelve ook veel meer aan wisselvalligheden en bedenkelijke toevallen onderworpen is, gelijk men ook gepaster het doel, waartoe deze kunstbewerking werd uitgevonden, kan bereiken door de uitsnijding van een gedeelte van het regenboogsvlies, en alzoo den oogappel op een bepaalde plaats te herstellen. De beroemde Fransche Operateur en Hoogleeraar SABATIER deswege zijne meening geuit hebbende, zoo wil ik zijn oordeel dienaangaande, waarmede de uitmuntende Operateur DUPUYTREN (*) en zoo vele anderen ervarenne Fransche Heelkundigen zich vereenigden, ook gaarne voor het mijne aannemen, wanneer hij zegt: « *Il est évident que de tous ces procédés l'excision d'une portion de l'iris est le plus sûr,*
« *car une plaie avec perte de substance est moins*
« *exposée à se rétrécir et à se fermer qu'une simple*
« *division. La double incision en V de M. MAUNOIR,*
« *qui a pour résultat la rétraction et la disparation*
« *du lambeau, produit à peu près le même effet et*
« *mérite une confiance presque égale. Quant au*

(*) In het jaar 1803 had ik het voorregt eene *cours d'opérations* van gemelden operateur bij te wonen.

« simple décollement d'une partie de la circonfé-
« rence externe de l'iris, il semble démontré que
« l'ouverture qu'elle produit n'est pas constamment
« à l'abri d'une coarctation qui la fasse disparaî-
« tre. Enfin le procédé qui consiste à fixer entre
« les lèvres de la plaie de la cornée une portion
« de l'iris est le plus mauvais, car il détermine,
« sans nécessité absolue, une procidence de cette
« membrane, maladie toujours incommode, quel-
« quefois difficile à guérir et qui peut devenir la
« source des accidens inflammatoires les plus gra-
« ves.”

« Het is blijkbaar, dat van alle deze Methoden de
« uitsnijding van een gedeelte van den *Iris* de zekerste
« is, want eene wond met verlies van zelfstandigheid is
« minder blootgesteld aan vernauwing of te sluiten
« als eene eenvoudige verdeeling. — De dubbele in-
« snijding, bij wijze van eene V, van den Heer MAU-
« NOIR, ten doel hebbende de zamentrekking en ver-
« dwijning van den lap, heeft bijna dezelfde uitwer-
« king en verdient alzoo bijna een gelijk vertrouwen.
« — Wat het eenvoudige losmaken van een gedeelte
« des uiterlijken omtreks van het regenboogsvlies aan-
« gaat, het blijkt bewezen te zijn, dat de opening,
« welke zij voortbrengt, niet altijd beveiligd is voor
« eene sluiting of hereeniging, die haar doet verdwij-
« nen. — Eindelijk is de kunstbewerking, daarin be-
« staande, om tusschen de lippen der wond van het
« horenvlies een gedeelte van den *Iris* te bepalen, de
« slechtste, want zij brengt zonder noodzakelijkheid
« de uitzakking van dit vlies mede; eene altoos hinder-
« lijke ziekte, die somtijds moeilijk te genezen is, en

« de oorzaak kan worden van de ernstigste ontsteking-
« achtige toevallen (*). »

Het is evenwel mijne bedoeling niet, om de methode der uitsnijding onbepaald en in alle gevallen doelmatig en aanwendbaar te oordeelen, zulks zoude niet alleen met het standpunt van volkomenheid, welke de operatiën tot vorming van eenen kunstigen oogappel, in het algemeen reeds verkregen hebben, strijden; maar ook met het inzicht, waartoe de verschillende soorten dier operatiën zijn uitgedacht, en tevens ongeraden zijn in al de bijzondere voorkomende gevallen, waarin de kunstbewerking te pas kan komen; wel is waar, dat de uitsnijding in de meeste gevallen kan geschieden, hoezeer het niet te ontkennen is, dat dezelve in eenige omstandigheden, uit hoofde van het kleine gezonde gedeelte van het regenboogsvlies (*Iris*) of horenvlies (*Cornea*), door gebrek aan ruimte, geene plaats kan vinden, waar evenwel de afscheiding of afscheuring van den *Iris* van den haarwijzeband *Iridodialysis*, hoezeer zij maar eene zeer flauwe hoop van mogelijke, doch altijd gebrekkige herstelling overlaat, daar in dit geval de pupil immer aan den rand van het regenboogsvlies valt, echter nog mogelijk is en kan beproefd worden, zoo als ook in die omstandigheden, waar de groote bewegelijkheid van het oog, zoo als bij kinderen, en waar het oog niet dan zeer moeilijk en door middel van een oogspiegel (*Speculum*) bepaald of bevestigd kan worden,

(*) SABATIER, *Médecine opératoire, nouvelle édition, faite sous les yeux de M. le Baron DUFUYTREN, SANSON et PÉGIN.* Tome quatrième. Pag. 385. Paris 1824.

als wanneer de *Iridodialysis* de voorkeur verdient, en waarom men in alle gevallen ook in geen vooroordeel behoort te vervallen, maar zijne keuze van operatie moet regelen, naar de bijzondere omstandigheden, welke zich voordoen.

Indien men ook alles, wat omtrent de operatiën van den kunstigen oogappel is beschreven, naauwkeurig beschouwt en even onpartijdig overweegt, blijkt het duidelijk, dat men meer al, uit hoofde van de moeilijkheid, welke de uitoefening van de *Iridectomy*, volgens de reeds te voren uitgevondene manieren met zich brengt, dezelve ook daarom minder heeft aangewend en beoefend, daar zulks ongetwijfeld veelal het zoeken naar en het uitvinden van andere methoden heeft bevorderd; wij herinneren ons hier, dat nog niet lang geleden, de oogarts FRANZ REIZINGER, te *Berlijn*, een haakschaartje tot verrigting der uitsnijding van een stukje, uit het regenboogsvlies heeft uitgedacht (*). Ook mijne meening blijft, dat de uitsnijding van een gedeelte uit het regenboogsvlies, indien dit op eene meer zekere en gemakkelijke wijze te bewerken is, steeds voor de beste methode moet gehouden worden, en vooral, wanneer men eene *zuivere ronde opening* in den gesloten *Iris* en wel in het midden van het regenboogsvlies, waar de oogap-

(*) FRANZ REIZINGER, *Baiersche Annalen für Abhandlungen Erfindungen und Beobachtungen aus dem Gebiete der Chirurgie, Augenkrankheit und Geburtshülfe*. 1 B. 1 Stuck. Zie ook de *Chirurgische Kupfertafeln zum Gebrauch für practische Chirurgen*. Neun und Dreiszigstes Heft. Tafel CXCI. Zur Erläuterung der künstlichen Pupillenbildung, mittels Iris-Einschneidung und Iris-Ausschneidung. Fig. 26. Weimar 1827.

pel geheel gesloten is en *synezesis pupillae* plaats vindt, zoude kunnen vormen, en zoo ook in een gedeelte van den *Iris*, al nadat de omstandigheden zulks vereischen; — van dit punt uitgaande, is bij mij het denkbeeld ontstaan, om een instrumentje of eene dubbele schaar uit te vinden, en de kunstbeoefenaar zal door de navolgende omschrijving kunnen beoordeelen, of ik hierin al dan niet gelukkig ben geslaagd.

BESCHRIJVING DER OPERATIE.

Men plaatst den lijder of de lijderes op een' stoel van gewone hoogte, voor een helder licht, hetwelk evenwel maar door één raam of venster behoort te komen, en kan het zijn naar het Noord Noordwesten of Noordoosten gerigt, opdat geen zonneshijn kunne worden waargenomen, veronderstellende dat de kunstbewerking des voormiddags geschiedt; alsdan bedekt men het oog, dat niet geopereerd moet worden, zoo hetzelfde nog eenigzins zien of het licht bemerken kan, door eene strook linnen of *longet*; een geoefend helper, zich achter den patient stellende, wordt belast met de bepaling en bevestiging van het hoofd, om hetzelfde tegen zich aangedrukt te houden, leggende de regter hand onder de kin van den lijder, liggende voorts met de linker hand en wel met de twee voorste vingers, het bovenooglid op eene zachte wijze op. (men stelle zich voor, dat de kunstbewerking aan het linker oog moet

geschieden,) drukkende wijders tegen den bovenrand van de *orbita*, zonder den oogbal eenigzins daardoor te bepalen; op deze hulp moet de Operateur zich gerust kunnen verlaten, daar ook, zoo de helper hier toe in staat is, het boven ooglid wel bevestigd te houden, verre de voorkeur verdient boven alle hulpmiddelen en oogspiegels, hiertoe opzettelijk uitgedacht.

De operateur plaatst zich staande voor den patient, en alzoo met den rug naar het raam, alsdan laat hij een' anderen stoel van gelijke hoogte, als waarop de lijder geplaatst is, aan deszelfs linker zijde zetten, (men herinnere zich, dat de operatie aan het linker oog zal geschieden) om daarop het regter been te plaatsen, dat de knie tot steunpunt voor den elleboog moet verstrekken, invoege, dat de hand in eene regte lijn met het oog des patients overeenkomt. Deze voorzorg, waarbij ik mij steeds wel bevonden heb, dient evenwel maar alleen om zich zoo veel mogelijk te verzekeren van de eerste bewerking, namelijk het maken van eene genoegzaam ruime en in het gegeven geval doelmatige insnijding, en wel in het doorschijnend horenvlies (*Cornea transparens*), welke opening ik altijd met het bekende staarmesje (*ceratotome*) van DE WENZEL verrigt; van de juiste volbrenging dezer eerste bewerking hangt zeer veel af, zij is alzoo voor lijder en operateur belangrijk.

Na dit verrigte, bedient men zich van het door mij uitgedachte hol geslepen lancet, *Plaat I. Fig. 5*, hetwelk men onder den gemaakten lap of wond van het horenvlies, langs den *Iris*, door de voorste oogkamer invoert, en wel tot de plaats, alwaar men de basis

van de nieuwe pupil denkt te vormen, hetzelfde aldaar omtrent twee lijnen diepte door het regenboogsvlies indrukkende, de holle zijde van het lancet naar het midden en de bolle zijde naar den buitenrand van den *Iris* gerigt, waardoor zich dadelijk eene halfronde opening in het regenboogsvlies vormt (*), geschikt ter inbrenging van het instrument, Plaat I. Fig. 9. zijnde de dubbele of tweevoudige schaar (†).

Dit instrument als eene gewone schaar in de hand hebbende, alleenlijk zorgende, dat het geheel toegesloten gedeelte, zie Plaat I. Fig. 10 en 15 *a.* naar beneden gerigt is, brengt men hetzelfde, even als het lancet, tusschen het horen- en regenboogsvlies in, alsdan de schaar zoo verre als vereischt wordt openende, verwijdert men hierdoor het horenvlies (*Cornea*) van het regenboogsvlies (*Iris*), en voert het stomp of toegesloten gedeelte, Fig. 10 of 15 *a.* door de gemaakte opening zoodanig verder in, dat het eene gedeelte voor en het ander achter het regenboogsvlies geplaatst is, hebbende men alsdan slechts de schaar toe te sluiten, om een volkomen zuiver en rond stukje uit den *Iris* uit te snijden, het spreekt van zelf, dat naarmate men de schaar hooger invoert, de pupil groter valt, hetwelk ook in het algemeen door eene groter of kleinere schaar kan bepaald worden; en opmerkelijk is het, dat bij de sluiting der schaar, dit voordeel ligt

(*) Zoo men het noodig oordeelt, kan langs dezen weg de lens, verduisterd zijnde, uitgenomen worden.

(†) Ik bepaal mij hier tot de beschrijving, om een ronde oogappel te vormen, indien men een driekante *pupil* wil maken, moet men daartoe het platte lancet Fig. 2 of 4 en de dubbele schaar Fig. 14 gebruiken.

opgesloten, dat het stukje, dat uitgesneden wordt, tusschen de twee bovenste schaarpunten ingeklemd, en hetzelfde alzoo in de schaar, als het ware, blijft zitten, en daarmede van zelve, naar buiten wordt gebracht (*).

Ik onthoude mij hier van de beschrijving dezer schaar, daar dezelve, nevens de plaat, vermeld staat, doch wil, ten aanzien der operatie, nog eenige bedenkingen in het midden brengen.

Hoe eenvoudig deze operatie ook zijn moge, is het geenszins te ontkennen, dat tot derzelfver volvoering, zoo als ik reeds vroeger heb opgemerkt, eene geoefende hand vereischt wordt, zoo als dan ook deze alleen in staat is die zwaarigheden te overwinnen, welke in zoodanige teedere kunstbewerkingen zijn opgesloten; daarenboven laten zich, gelijk men meermalen heeft opgemerkt, dergelijke fijne operatiën beter en duidelijker door beschouwing, dan door beschrijving voorstellen.

Nogtans, het is mogelijk, dat sommigen zullen opmerken, dat ik bij mijne methode drie instrumenten gebruik, waaruit het schijnbaar denkbeeld zoude kunnen geboren worden, dat deze zamengesteldheid eene mindere waarde aan dezelve bijzet; dan hoezeer toestemmende, dat de eenvoudigheid steeds pleit voor de gemakkelijke uitvoering en spoediger verrigting eener heilkundige bewerking, zoo behoort men evenwel hier het voorname doel dezer kunstbewerking, de meer zekere herstelling des verloren gezichts niet uit het oog te verliezen, daar het minder de hoeveelheid

(*) Zie de uitlegging en korte beschrijving mijner schaar. Bladz. 36. Fig. 9 enz,

van instrumenten, dan wel het voldoende slagen der operatie geldt.

En wat aangaat eene andere bedenking, welke zoude kunnen worden gemaakt, en wel dat deze kunstbewerking, naar mijne manier, meer tijds vereischt, zoo kan dezelve alleen van toepassing zijn, op de *Iridodialysis seu Corodialysis*; daar het toch geen beoog behoeft, dat de andere voorgestelde manieren om de *Iridectomy seu Corectomia* te verrigten, zamengesteld en onzekerder zijn.

Zoo ook is de pijn, welke bij deze operatie kan voorondersteld worden, van geen het minste belang, immers ik heb bij de uitoefening dezer methode geene klagten of bijzonder lijden kunnen bespeuren, zelfs heb ik mij daarvan overtuigd, door opzettelijk elken lijder deswege navraag te doen. Dan zoo dit vermeende lijden, door den langeren duur der kunstbewerking, welke toch maar enkele minuten kan zijn, al eens in aanmerking konde komen, zoo kan zulks evenwel in geen vergelijk gesteld worden bij de meerdere pijn en smart, welke, ook onder de ervarenste behandeling, de losscheuring en soms herhaalde pogingen, om den *Iris* van het *Ligamentum ciliare* af te trekken, natuurlijk moet veroorzaken, en wanneer men verder daarbij in overweging gelieft te nemen, dat de inklemming en afsnijding van het regenboogsvlies, als het tusschen de *Cornea* ingeklemd is, *Iridectomy seu Corectodialysis*, ook *Corencleisis* genaamd, geenszins zonder pijnlijke aandoening kan geschieden, en wat meer is, deze de toevallen dezer kunstbewerking zeer belangrijk, ja zelfs gevaarlijk kan

doen worden (*), zoo zal zich mijne methode zoo veel te meer moeten aanbevelen.

Zeer stellig heeft zich de Hoogleeraar LASSUS, aangaande de *Iridodialysis* verklaard en zijne meening aldus geuit. « Men heeft gemeend deze operatie, (de « vorming van een' kunstigen oogappel) te kunnen vereenvoudigen, voorstellende om den regenboog in de « uitgebreidheid van twee of drie lijnen van den haarband los te maken, om door deze afscheiding een « kunstigen oogappel te vormen, in plaats van een' « klein gedeelte van dit vlies weg te nemen, gelijk « men tot hiertoe gedaan heeft (†). Wij kunnen verzekeren, dat deze kunstbewerking zeer pijnlijk is, « en dat de regenboog zich niet zoo ligt van den haarband laat los maken, als men welligt zou vermoeden. Men moet dit volstrekt door herhaalde « pogingen doen. De ontsteking, waardoor het oog « wordt aangedaan, is zeer aanmerkelijk, en het gedeelte van het horenvlies, dat bij twee in onze « tegenwoordigheid geopereerde personen, doorschijnend was, is na zeer hevige pijnen volstrekt ondoorschijnend geworden. Wachtende totdat de onder- « vinding naar menigvuldige en met getrouwheid opgegevene waarnemingen uitspraak doe, meenen wij, « dat deze wijze van opereren, die voorschrijft den

(*) Mij zijn deswege verscheidene voorbeelden bekend, en er is geen twijfel aan, dat ook andere kunsttoefenaren door gelijke daadzaken zulks kunnen bevestigen.

(†) Zie de beschrijving dezer operatie in de *Verhandeling over de oogziekten*, van SCARPA, Tom. II, pag. 145.

« regenboog van den haarband los te maken, door
« pijn en ontsteking, van zware toevallen kan gevolgd
« worden, en zelfs de wegsmelting en de volstrekte
« vernietiging van het oog kan veroorzaken (*).”

De vermeende eenvoudigheid en spoediger volvoering der *Iridodialysis* verliest hierdoor een groot gedeelte van hare waarde, inzonderheid, wanneer dezelve eene min zekere uitkomst oplevert, terwijl daarentegen de operatie door uitsnijding (*Iridectomy*) in vertrouwen moet winnen, naarmate dezelve eene voldoende uitkomst waarborgt, teregt zegt men derhalve: *Sat cito si sat bene*, wat goed gedaan wordt, gaat spoedig genoeg.

De uitmuntende Engelsche Heelmeester PERCIVALL POTT, heeft niet minder juist te dezen aanzien opgemerkt, dat hij den invloed van het denkbeeld, dat men in het algemeen van de handigheid eens operateur opvat, inzonderheid betrekkelijk de vaardigheid, waarmede hij zijne kunstbewerking verrigt, valschen oneigen keurt, daar de patient, welke slechts het geringste nadeel lijdt door de haast of gezwindheid, waarmede de operateur zijne operatiën bewerkstelligt, geene de minste belooning erlangt, voor den roem, die de kunstbewerker daarmede bij de aanschouwers schijnt te behalen.

Dit is ook mijn gevoelen, terwijl ik deze mijne verhandeling niet beter weet te besluiten, dan met de navolgende woorden.

(*) P. LASSUS, *Heelkundige Ziektekunde*, uit het Fransch vertaald door A. VAN ERPECUM. Tweede Deel. Eerste Stuk. Amsterdam 1826. *De gesloten pupil*. Bladz. 27—41.

« Hij, die, » zegt deze beroemde Heelmeester, « het-
« geen hij te doen heeft, op de volmaaktste wijze vol-
« voert, zonder door vertoeving onnoodige pijn te
« verwekken, en den geschiktsten weg tot zijns lijders
« veiligheid inslaat, is de beste heelmeester (*). »

(*) PERCIVAL POTT, *Aanmerkingen over het ongemak van
den Ooghoek, dat gemeenlijk Fistula lachrymalis genoemd
wordt.* Vertaald door HENDRIK VAN SOMEREN, te Haarlem
1771. Voorrede pag. XIV en XV.

UITLEGGING DER PLATEN;

benevens

EENE KORTE BESCHRIJVING VAN DE DOOR MIJ UITGE-
VONDENE DUBBELE OF TWEEVOUDIGE SCHAAR.

de afgebeelde no. 1. **Plaat I.**

Fig. 1. Afbeeldsel van het geopereerde oog van JACOB DE GOEDE, wonende op het Hofje, genaamd: *Liefde is het Fondament*, op de Keizersgracht, te Amsterdam, en van welke kunstbewerking op Bladz. 19 is melding gemaakt, en waaromtrent ik mij voorstel de waarneming nader te zullen bekend maken, daar ik door deze operatie op het denkbeeld gekomen ben, om door eene dubbele schaar, hetzij een driekant of rond stukje, in eens uit den *Iris* uit te snijden.

Fig. 2. Een plat en tot het maken van een eenvoudige insteking of insnijding in den *Iris* doelmatig lancet, voorzien van een vast hecht,

Fig. 3. Hetzelve op zijde afgebeeld.

Fig. 4. Hetzelve ook op zijn plat te zien, en iets kleiner en grooter dan *Fig. 2.* om daaruit, naar omstandigheid, eene keuze te doen.

Fig. 5. Een hol geslepen lancet, in grootte overeenkomende met het platte *Fig. 2*, om gelijk als met het platte eene opening en wel eene halfronde insnijding in den *Iris* te maken.

Fig. 6. Hetzelve op zijde afgebeeld.

Fig. 7 en 8. Hetzelve iets grooter en kleiner, en zoo wel van de holle als van de bolle zijde te beschouwen.

Fig. 9. De dubbele schaar geheel en als eene eenvoudige en gewone schaar zich voorstellende.

Fig. 10 en 11. Derzelver bovenste gedeelte eenigzins geopend, op zijde gelegd, en insgelijks als eene gewone schaar zich voordoende.

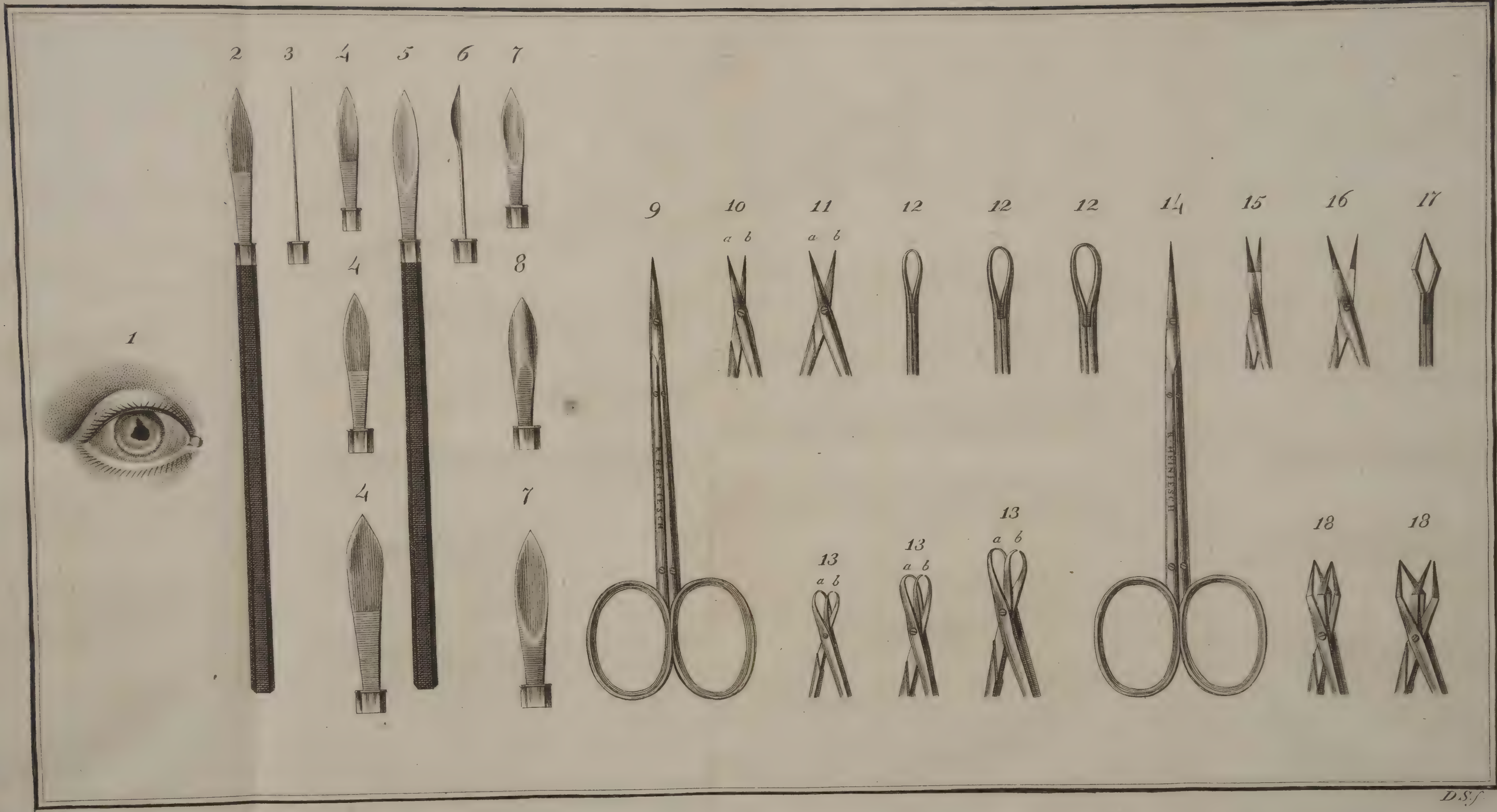
Fig. 12. De schaar op zijn plat gehouden, en aantoonende, dat dezelve dubbel is en als een lang werpig rond zich voorstelt, en geschikt is, om een rond stukje van dezelfde grootte uit eene of andere zelfstandigheid uit te snijden.

Fig. 13. Dezelve in een schuinsche rigting afgeteekend, om daardoor de zamenstelling meerder te kunnen nagaan en duidelijker te maken.

a. Men ziet hier tevens, dat de twee beneden bladen vereenigd en van voren stomp zijn, daar de twee andere of bovenste bladen *b* onvereenigd zijn en zich naderen, naarmate de schaar gesloten wordt.

Welke zamenstelling, zoo als ik hier voor *Bladz. 29* en *30* reeds kortelijk heb opgemerkt, het voordeel insluit, dat het uitgesneden stukje, tusschen deze twee schaar-punten, als het ware geklemd wordt, en aldus nimmer in het oog kan blijven, maar met het naar buiten halen van de schaar wordt uitgebragt.

Fig. 14. De dubbele schaar, als aan *Fig. 9* gelijk, doch om een driekant stukje uit te snijden.

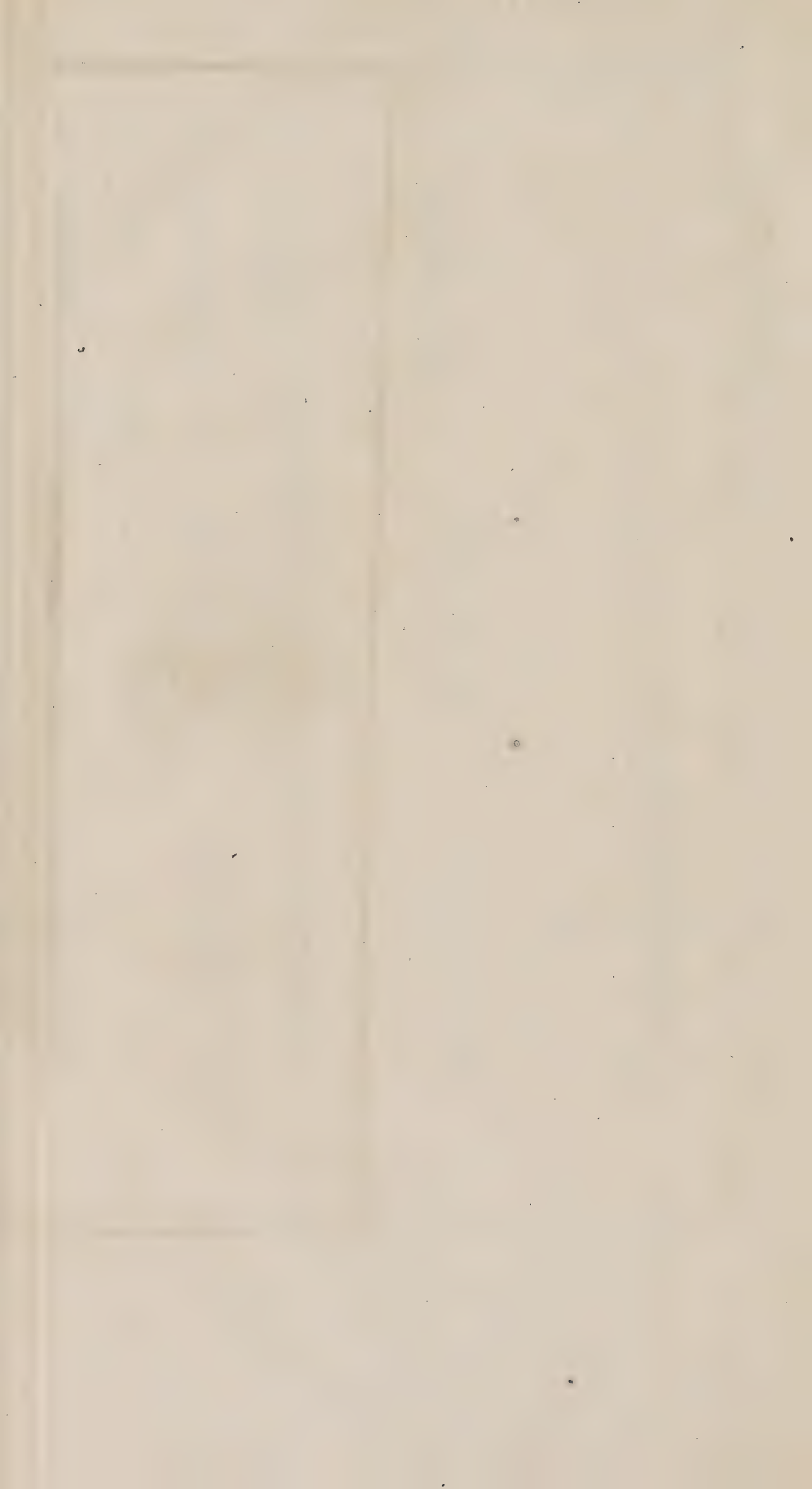

Fig. 15 en 16. Dezelve geopend en op zijn plat.

Fig. 17. Dezelve op zijde.

Fig. 18. Dezelve in eene schuinsche rigting afgeteekend.

Hoezeer dit een en ander, en de verschillende standen, waarin het instrument hier afgebeeld is, genoegzaam de schaar voorstelt of doet zien, hoe dezelve zamengesteld is, zoo komt hier vooral in aanmerking, dat het doel van dit instrument insluit, om in eene snede een regelmatig zuiver stukje uit het regenboogsvlies uit te snijden.

Nogtans, het gebruik daarvan, kan ook toegepast worden op verscheidene andere heilkundige operatiën, en niet alleen in gezwellen der oogleden, als *Sarcoma* (vleeschgezwel), *Scirrhus* (het knoestgezwel), *Verrucae* (wratten), hetzij aan de buiten of aan de binnen oppervlakte der oogleden geplaatst, maar ook bij *Fungeuse* of vleeschachtige uitwassen van den grooten ooghoek (*Encanthis*) en zoo meer.

Insgelijks kunnen op deze wijze vele andere en grootere gezwellen, als de *Polypus* (vleesch of slijmprop) of andere uitwassen, welke zich in een of andere holligheid, hetzij het oor, den neus, den mond de keel, ook in de vrouwelijke scheede (*Vagina*) ontwikkeld hebben, — zoo als ook de ontaarde lel (*Uvula*) of amandelen (*Tonsillae*) de *Scirrhus* der lippen als insgelijks van de tong nog klein zijnde, wanneer derzelver uitsnijding (*Extirpatie*) voorgeschreven is, in eene snede weg genomen worden. Even zeer dunkt mij, dat dezelve ook wel tot de operatie der hazelip (*Labium leporinum*) te pas kan komen, en

het is naar deze verschillende omstandigheden, dat de vorm van de schaar deswege ook grooter of kleiner alsook gebogen kan en moet worden ingerigt.

Tot opheldering dezer voorstelling, is hier bij gevoegd

Plaat II.

Fig. 1 en 5. De schaar, zoo driekant als rond, vergrößert en tot andere heilkundige einden dienstig.

Fig. 2, 3, 4, 6, 7 en 8. Dezelve weder afgebeeld, zoo als de kleine schaartjes.

Ik vleije mij, eindelijk, dat de proeven, welke ook andere en onbevooroordeelde kunstboefenaren met mijne dubbele schaar zullen willen nemen, mijne denkbeelden en ondervinding, die ik reeds verkregen heb niet alleen zullen staven, maar ook de nuttigheid van dezelve door mededeeling hunner waarneming meer algemeen zullen bekend doen worden; daar zich mijn wensch alleen daarheen strekt, om door deze uitvinding iets te hebben bijgedragen tot nut en verligting van het lijdend mensdrom, en het is met dezen wensch, dat ik dezelve den kunstboefenaren welwillend aanbeveel.

BIBLIOGRAPHIE,

of

AANWIJZING VAN DE BOEKEN EN BIJZONDERE VER-
HANDELINGEN, WELKE OMTRENT DE OPERATIËN
VAN DEN KUNSTIGEN OOGAPPEL, *PUPILLA*
ARTIFICIALIS, ZIJN UITGEGEVEN.

CHESELDEN, *Anatomy of the human body*,
Edit. 4. *London* 1732. — Edit. 6. *London*
1741. pag. 317. etc.

The *Philosophical Transactions for the Year* 1735.
pag. 451 etc.

MAUCHART, *Diss. de pupillae phthisi et syn-*
nizesi, s. angustia praeternaturali et con-
cretione. Tubing. 1745. ook in A. VAN HAL-
LER's *Chirurg. Disputat. B. I.* pag. 358.

LECAT, *Traité des sens, Amsterdam* 1744. 8o.

S. SHARP, *Treatise on the operations of surgery*.
Edit. 6. *London* 1751. Cap. 29. pag. 168.

S. SHARP, Oordeelkundige Aanmerkingen, over de Heelkunde en de behandeling der Operatiën, benevens de instrumenten, enz. naar den Engelschen druk, in het Nederduitsch vertaald, *Amsterdam* 1751. Bladz. 420.

BUFFON, Histoire Naturelle, in 12°. Tom. 4. pag. 16. 1752.

HEUERMANN, Abhandl. von den vornehmsten Chirurgischen Operationen. *Leipzig und Kopenh.* 1756. B. 2. S. 493.

A. VAN HALLER, Uitgelezene Heelkundige Verhandelingen en Waarnemingen, Bladz. 321. *Rotterdam* 1762.

REICHENBACH, Cautel. et observat. circa extract. cataractae, novam method. synizesin operandi sistentes. *Tubing.* 1767.

GUERIN, Traité des Maladies des yeux. *Lyon* 1796. pag. 235.

VOLTAIRE, Éléments de la philosophie de Newton. 1771. Vol. 14. in 4°. pag. 190.

JANIN, Mémoires et Observations Anatomiques et Physiques sur l'oeil etc. *Lyon* 1772, article imperforation de l'Iris.

WARNER, Description of the human eye etc. *Lond.* 1773. 8°.

L. HEISTER, Heelkundige Onderwijzingen, vertaald door H. ULHOORN, tweede Deel, derde druk, *Amsterdam* 1776. Bladz. 713 enz.

Eloge de CHESELDEN, par MORAND, Mémoire de Chirurgie. Tom III. 1778. pag. 115.

D. VAN GESSCHER, Hedendaagsche oefenende Heelkunde, derde Deel, met Platen, *Amsterdam* 1786. Quarto. § 3423. Over het openen eens geheel gesloten Oogappels. Bladz. 173.

DE WENZEL, Traité de la Cataracte. *Paris* 1786. pag. 188 Manière de faire une pupille artificielle. 8°.

Mr. Q. PELLIER DE QUENGSY, Précis ou cours d'opération sur la Chirurgie des yeux. Tome premier. *Paris* et *Montpellier* 1785 et 1789. Art. XV. pag. 307. Procédé à suivre dans le cas d'une Cataracte compliquée d'une imperforation partielle de l'Iris, et Art. XVI. Procédé à suivre dans le cas d'une Cataracte cristalline, et d'une autre accompagnée de l'opacité de la cristalloïde antérieure, l'une et l'autre compliquée d'une prunelle entièrement occluse etc.

G. J. BEER, Lehrbuch der Augenkrankheiten. *Wien* 1792. T. 2. S. 10. Tab. I. Fig. 2.

ROBERT SMITH, Volkomen Zamenstel der Optica of Gezigtkunde, uit het Engelsch vertaald, eerste Deel, pag. 89. *Amsterdam* 1793.

A. G. RICHTER, Anfangsgründen der Wundarzneykunst, 3 Band. S. 377. *Göttingen* 1795.

Observations sur une pupille artificielle ouverte tout après de la sclérotique, par le Cit. DEMOURS, membre de l'ancienne Faculté de Médecine de Paris, et Oculiste. Lue à l'Institut National, le 26 Prairial, an 8, et le 2 Messidor suivant, à la Société de Médecine.

Waarneming, wegens eene door kunst gemaakte pupil (*oogappel*), geopend allernaast de *sclerotica*, door den Burger DEMOURS, Lid van de onde Medicijsche Faculteit van Parijs, en Oculist. Voorgelezen in het Instituut Nationaal, den 15 en 21 Junij 1800 enz. Met eene Plaat. Zie algemeene Vaderlandsche Letteroefeningen. Mengelwerk. Tweede stuk voor 1801. Bladz. 15 — 23.

A. SCARPA, Saggio d'Osservazioni e d'Experienze sulle Principali Malattie degli occhi. *Pavia* 1801. 4°.

M. J. TOCHE COULÉON, Dissertation sur la pratique des pupilles artificielles. *Strasbourg* 1803. 4°.

J. A. SCHMIDT, Ueber Pupillenbildung etc. nebst einem Zusatz von K. HIMLY, im Himly's und Smidt's Ophthalmolog. Bibliothek. B. 11. Stück. pag. 1. HIMLY idem Stück 2. pag. 153. *Jena* 1803 und 1804.

G. J. BEER, Ansicht der Staphylomatösen Metamorphosen des Auges und der künstlichen Pupillenbildung mit einer illum. Kupfertafel. *Wien* 1805.

J. FORLENZE, Considérations sur l'Opération de la pupille artificielle. *Strasbourg*. Ar. XIII. (1805.) 4°.

DE WENZEL, Manuel de l'Oculiste, Tom. II. *Paris* 1808. pag, 64. 8°.

J. B. BONZEL, Med. et Chir. Doctor en practiserend Arts te *Rotterdam*, voorloopig berigt wegens eene door kunst bewerkte nieuwe Pupil. Zie algemeene Konst- en Letterbode, N°. 47. Vrijdag den 18 November 1808.

Brief van den Heer F. BUCHNER, Chirurgijn, Oogen Stads-Breukmeester, te *Amsterdam*, aan de Heer J. B. BONZEL, Med. et Chir. Doctor te *Rotterdam*. Zie algemeene Vaderlandsche Letteroefeningen. Mengelwerk. Tweede stuk voor 1808. Bladz. 668.

C. A. WEINHOLD, Anleit. den verdünkelten Krys-

tallkörper, sammt der Kapsel umzulegen, mit Abbildung eines Instruments zur künstlichen Pupillenbildung. *Meissen* 1809.

Della pupilla artificiale, ragionamento corredato di osservazioni e rami, dal chirurgo CARLO DONEGANA di Como. Milano per Giovanni Silvestri, Stampatore-Librajo agli Scalini del Duomo N°. 994. Anno 1809. 8°. 136 Bladz. 3 Platen.

GEORGIUS HENRICUS WACHTER, P. F. Specimen Chirurgico-medicum inaugurale de pupilla Artificiali. *Groningae* 1810.

TRAUGOTT GUILIELMO GUSTAVO BENEDICT, de Pupillae Artificialis conformatione libellus, cum I Tabula aenea. *Lipsiae* 1810. 4to.

JUSTUS ARNEMANN, System der Chirurgie. Zweyter Band. *Wien* 1811. S. III. von der verschlossenen Pnpille.

PAOLO ASSALINI, Recherche sulle pupille artificiali con cinque tavole incise in rame e colorite. *Milano* 1811.

A. SCARPA, Traité pratique des Maladies des yeux Traduit de l'Italien, par J. B. T. LEVEILLÉ. Tome second. *Paris* 1811. pag. 134. de la pupille artificielle.

Aufsätze und Bemerkungen, über eine neue Me-

thode der künstlichen Pupillenbildung von
DONEGANA, Neues Journal der Erfindungen,
Theorien und Widersprüche in der Medizin.
Erster Band. *Gotha* 1811. Bladz. 180 enz.

ROBERT MUTER, Practical Observations on various
novel modes of operating on Caract and of
Forming an Artificial Pupil. *London* 1811. 8°.

J. P. MAUNOIR, Mémoires sur l'organisation de
l'Iris et l'opération de la pupille artificielle.
Paris et à Genève 1812.

WILLIAM ADAMS, Practical observations on Extro-
pium or Eversion of the Eye-Lids, with the
Description of a new operation for the cure of
the modes of forming an artificial pupil etc.
London 1812. 8°. pag. 36 en verder.

M. MICHEL DUCHELARD, Manuel de l'opération de
la Cataracte par extraction et par abaissement
de la pupille artificielle et de la Fistule lacry-
male. à *Berne* 1812. 8°.

PAUL ASSALINI, Untersuchungen über die künst-
lichen Pupillen, aus dem Italiänischen über-
setzt von F. H. PÖNITZ. *Dresden* 1813.

LUD. SCHMIDT, Diss. Praes. AUTENRIETH, de pu-
pilla artificiali in Sclerotica aperienda etc.
Tubing. 1814. — In den Tübinger Blättern von
AUTENRIETH und BOHNENBERGER, Band 1. St. 1.
pag. 89.

N. J. FAURE, Observations sur une Pupille artificielle. *Paris* 1814.

B. GIBSON, Practical Observations on the formation of an artificial Pupil in several deranged States of the Eye etc. *London* 1814.

J. BAPT. WENZEL, Ueber den Zustand der Augenheilkunde in Frankreich; nebst kritischen Bemerkungen über denselben in Teutschland. *Nürnberg* 1815.

F. J. HOHLFELD, Diss. de pupillae artificialis conformatione. *Berol.* 1815.

P. J. ROUX, Relation d'un voyage fait à Londres en 1814. *Paris* 1815. pag. 285.

GUST. FRATINI, Sulla maniera di formare la pupilla artificiale. *Parma* 1816. 8°.

FRANZ REISINGER, Darstellung eines neuen Verfahrens die Mastdarmfistel zu unterbinden und einer leichten und sichern Methode künstliche Pupillen zu bilden, mit einer Kupfertafel. *Augsburg* 1816.

De Coretodialyseos methodis. Dissertatio inaug. med. quam grat. med. ord. auctoritate die 2 Novembris 1816, pro summis in med. et chir. honoribus rite capessendis in antiquiss. ac celeberr. universitate Halae publice defendet

CAROLUS GABRIEL, Schweidnitio-Silesius. *Halae*.
32 S. gr. 8°.

Medico-Chirurgical Transactions, Vol. VII. part
2. *London* 1816. Observations and cases re-
lating to the operation for the artificial Pupil
in a letter from Mr. MAUNOIR of *Geneve* to
Professor SCARPA of *Pavia* with the Prof.
Answer.

G. J. BEER, Lehre von den Augenkrankheiten,
als Leitfaden zu seinen öffentlichen Vorlesun-
gen entworfen, II Theil. *Wien* 1817. von der
Pupillen Sperre. S. 190 — 206.

C. J. M. LANGENBECK, Neue Bibliothek für die
Chirurgie Ophthalmologie. B. I. 2 und 3 Stück
enz. *Hannover* 1817.

WEBER, Diss. sistens observat. quasdam in core-
todialysin et pupillam in sclerotica aperiendam,
praes. AUTENRIETH. *Tubing.* 1817.

J. CH. JÜNGKEN, Diss. de pupillae artificialis per
Coreoncium Graefianum conformatione. *Berol-
lini* 1817. 8°. J. CH. JÜNGKEN, das Coreoncium,
ein Beitrag zur künstlichen Pupillenbildung,
mit einer Kupfertafel. *Berlin* und *Leipzig* 1817.

C. J. M. LANGENBECK, Neue Bibliothek für die
Chirurgie und Ophthalmologie. Erster Band.
Hannover 1818. Bladz. 454 — 460. Beschrei-

bung eines von mir erfundenen Instrumentes, die Coretodialysis zu verrichten.

JAC. EMDEN, Diss. de Raphiankistro, novo instrumento ad novam Coromorphoseos methodum perficiendum. *Götting.* 1818. 8°. cum Tab. aenea.

GUILLIELMO WAGNER, Commentatio de Coremorphosi sistens brevem methodorum ad pupillae artificialis conformationem hucusque adhibitarum adumbrationem, novique ad iridodialysin instrumenti Descriptionem, cum Tabula aenea. *Goetingae* 1818.

A. R. DEMOURS, Traité des maladies des yeux, avec des planches coloriées. Tome troisième. à *Paris* 1818. pag. 426. Chapitre IV. De la pupilla artificielle.

JULES CLOQUET, Mémoire sur la membrane pupillaire et sur la formation du petit cercle artériel de l'Iris, lu à l'Académie Royale des Sciences, 6 Juillet 1818. *Paris* 1818. 8°.

C. F. T. SINNERLING, Merkwurd. Fall einer vieljährigen von der Natur Zwey mahl gehobenen Blindheit eines 92 jährigen Greises, und Vorschlag zur neuen Pupillenbildung. *Neustrelitz* 1818. m. 1 K.

I. BARATTA, Osservazioni sopra le principali malattie degli occhi. 1818.

kunde. Dritter Band. *Berlin* 1822. Bladz. 113—166.

FRIEDRICH AUGUST AMMON, Parallele der Französischen und Deutschen Chirurgie. *Leipzig* 1823. Pupillenbildung. Bladz. 437.

Dissertatio inaug. Chirurgie. de conformatione pupillae artificialis, auctore THEOPHILO HENRICO MOESNER, Ludovicopolitana. *Tubingae* 1823. 478. 8°.

Dr. JOHANN BARATTA, Praktische Beobachtungen über die vorzüglichsten Augenkrankheiten, aus den Italienischen übersetzt, von EDUARD WILHELM GUNTZ. Zweyter Theil. *Leipzig* 1823. Bladz. 150. von der künstlichen Pupille, en Taf. VI.

A. G. VAN ONSENOORT, Tweede geval van gelukking eener kunstmatige verplaatsing der *Pupil*, met inklemming in het harde oogvlies (*sclerotica*) van een gedeelte des oogappellands van den regenboog. met eene Plaat; zie MOLL en C. VAN ELDIK, Praktisch tijdschrift voor de Geneeskunde, eerste Supplement-Band. *Gorinchem* 1823. 8°.

C. F. GRÆFE, die epidemisch contagiose Augenblennorrhoe Ægyptens. Cap. IV. Verfahren

gegen Folgen Krankheiten der Iris. § 268.
a *Cur der Irissynechie*. Bladz. 137. *Berlin*
1823. Fol.

TRAUGOTT WILHELM GUSTAV BENEDICT'S
Handbuch der praktischen Augenheilkunde.
Dritter Band. *Leipzig* 1824. 8°. Bladz. 307.
von der künstlichen Pupillenbildung.

C. MULDER, Overzicht van de voornaamste ge-
vallen, welke in het Heel- en Vroedkundig
Akademisch Ziekenhuis te Groningen van den
jare 1809—1810 zijn waargenomen. *Amster-*
dam 1824. Bladz. 130—136.

CHRISTOPH BONIFACIUS ZANG, Darstellung blu-
tiger heilkünstlerischer Operationen. Zweyter
Theil. *Wien* 1824. Bladz. 178. *Die Bil-*
dung einer künstlichen Sehe (Conformatio pu-
pillae artificialis).

Des procédés opératoires, que l'on emploie pour
l'imperforation de l'Iris, par R. B. SABATIER,
Médecine Opératoire, nouvelle édition faite
sous les yeux de M. le Baron DUPUYTREN,
SANSON et BÉGIN. Tome quatrième. pag.
372—387. à *Paris* 1824.

JOH. EHRENFRIED MORITS MÜLLER, Diss. sist.
methodorum atque instrumentorum ad pupil-

lam artificialem formandam historiam. *Jena*

1825.

P. LASSUS, Heelkundige Ziektekunde, uit het
Fransch vertaald, door A. VAN ERPECUM,
Tweede Deel, Eerste Stuk. *Amsterdam* 1826.
Indo gesloten pupil. Bladz. 27—41.

Chirurgische Kupfertafeln, zum Gebrauch für
praktische Chirurgen. *Weimar* 1827 en 1828.
Tafel CXCIH. Zur Erläuterung der künstlichen
Pupillenbildung, Mittels Iris-Einschneidung
und Iris-Ausschneidung, en Tafel CXCIIX.
Zur Erläuterung der *Iridectomie* und *Irido-*
dialysis.

G. J. GUTHRIE, Lectures on operative Surgery
of the Eye etc. 2 edition. *London* 1827. 8°,
met Platen.

Erklärung der Anatomisch-Chirurgischen Abbil-
dungen, nebst Beschreibung der Chirurgischen
Operationen, nach den Methoden von V. GRÆ-
FE, KLUGE und RUST, von LUDWIG JOSEPH
VON BIERKOWSKI, mit einer Vorrede von
Dr. JOHANN NEP. RUST. *Berlin* 1827. Bladz.
333—344. Bildung einer künstlichen Pupille
(*Formatio pupillae artificialis Coromorpho-*
sis).

C. M. LUSARDI, Mémoire sur la Cataracte congéniale, Troisième édition. *Bruxelles* 1827. pag. 73. Mémoire sur l'opération de la pupille artificielle.

C. M. LUSARDI, Verhandeling over de Cataracta congenita of aangeboren Staar enz. uit het Fransch vertaald, naar de derde uitgave, met Aanteekeningen en eene Voorrede van P. J. VAN WAGENINGE, Operateur, Heel- en Vroedmeester te Rotterdam, met Platen. 1828.

Daar het Z. M. den Koning heeft behaagd, aan den Instrumentmaker R. HEINISCH Octrooi tot het vervaardigen der dubbele of tweevoudige schaar te verleenen, zoo dient tot herinnering, dat gemelde chirurgicale Instrumentmaker woont in den Oppert, te Rotterdam.

WILH. AUG. JOH. SCHLAGENTWEIT, über den gegenwärtigen Zustand der künstlichen Pupillenbildung in Teutschland, mit einer Kupfertafel. *München* 1818. Waarbij hij zijne Iriankistron bekend maakt.

RUST, Magazin, enz. Band XII. H. 2. S. 412. künstlichen Pupillenbildung, durch wiederhohlte Brechmittel. Idem Magazin, 4 B. 1812. S. 319. Das *Coreoncion*, ein Beitrag zur künstlichen Pupillen.

A. G. VAN ONSENOORT, Verhandeling over de graauwe Staar, alsmede iets over den kunstigen Oogappel en de belangrijkste, sedert CHESELDEN tot op heden aangewende en nog bestaande methoden, door welke dezelve kan gevormd worden, met drie Platen. *Amsterdam* 1818.

K. SPRENGEL's Geschichte der Chirurgie, zweyter Theil. *Halle* 1819. Operationen an den Augen.

N. J. FAURE, Observation sur l'Iris, sur les pupilles artificielles et sur la keratonysis, ou nouvelle manière d'opérer la Cataracte. *Paris* 1819.

QUADRI, Annotazione pratiche sulle malattie degli occhi. *Napoli* 1819. pag. 180. 4°.

DZONDI, Beschreibung eines neuen Instruments und dessen Gebrauchs zur Bildung künstlicher Pupillen. *Halle* 1819. 8°.

W. ADAMS, a Treatise on artificial pupil in which is described a Series of improved operations for its Formation etc. Illustrated with coloured engravings. *London* 1819. 8°.

JOHANN GOTTLOB BERNSTEIN, Practisches Handbuch für Wundärzte, nach Alphabetischer ordnung. *Leipzig* 1819. Fünfte rechtmässige, verbesserte und vermehrte Ausgabe. Dritter Band. Bladz. 703—725. pupilla artificialis et Zusätze 1824. Bladz. 318.

PH. FR. V. WALTHER, Merkwürdige Heilung eines Eiterauges, nebst Bemerkungen über die Operation des Hypopyon, Zweyte, mit einer Abhandlung über die Therapie des Eiterauges, und über die künstliche Pupillenbildung vermehrte Auflage. *Landshut* 1819. 8°.

J. CAR. LINDNER, Diss. de variis pupillae artificiales confirmandae methodis Vratisl. 1820. 8°.

F. DELARUE, Cours complet des Maladies des yeux. *Paris* 1820. pag. 209. opération de la pupille artificielle. 8°.

Bibliothèque ophtalmologique ou recueil d'observations sur les Maladies des yeux, par M. GUILLIÉ, Tome I. Fascicule IV. *Paris* 1820. pag. 169. Rétablissement de la vue par l'entraînement de la pupille sous un leucoma central, et pag. 172. Description d'un instrument proposé par LANGENBECK, pour faire l'opération de la Coretodialysis (pupille artificielle), en décolant l'iris de la marge ciliaire, extraite de la Bibliothèque ophtalmologique.

CARL HEINRICH WELLER, Ueber künstliche Pupillen, und eine besondere Methode diese zu fertigen, mit einer Kupfertafel. *Berlin* 1821. 8°.

SAMUEL COOPER'S Neuestes Handbuch der Chirurgie, in Alphabetischer Ordnung, nach der dritten Englischen Original-Ausgabe übersetzt, durchgesehen und mit einer Vorrede von Dr. L. F. V. FRORIEP, dritter Band. *Weimar* 1821. Bladz. 91—99. Pupilla, Verschließung derselben, zie ook het Supplement.

B. TRAVERS, Synopsis of the Diseases of the Eye. *Lond.* 1821. pag. 341, 8°.

Dr. KRAUS, Kritisch-Etymologisches Medizin. Lexicon. *Göttingen* 1821. S. 116. Coretodialysis.

A. P. DEMOURS, *Precis théorique et pratique sur les Maladies des yeux. Paris 1821. pag. 335 — 342. Opération de la pupille artificielle.*

W. BUNGER, Eine künstliche Pupille, gebildet durch eine Verletzung des Auges; GRÆFE und WALTHER *Journal. Band II. h. 4. S. 669. 1821.*

CARL HEINRICH WELLER, die Krankheiten des menschlichen Auges, zweyte verbesserte und vermehrte Auflage. *Berlin 1822. Bladz. 220.*

Dr. GEORG LEEBER HELLING, Praktisches Handbuch der Augenkrankheiten, nach Alphabetischer Ordnung, zweyter Band. *Berlin 1822. pag. 236 — 273. Pupilla artificialis, die künstliche Pupille.*

A. G. VAN ONSENOORT, over de Vorming eens kunstigen Oogappels (*Conformatio pupillae artificialis, Coremorphosis.*) Zie de operative Heelkunde, stelselmatig voorgedragen. Eerste Deel. *Amsterdam 1822. Bladz. 249 — 270.*

Dr. WAGNER, Professor zu Berlin. Kritische Revision der neueren Verhandlungen über die künstliche Pupillenbildung, GRÆFE und WALTHER, *Journal der Chirurgie und Augenheil-*

Bij L. VAN ES, in de Kalverstraat te *Amsterdam*
wordt afgeleverd:

W. MENSERT, Verhandeling over de Keratonyxis
(Punctio Corneae, Horenvlies-steek,) eene uitgevon-
de kunstbewerking, om de Blindheid, welke door
de Cataract ontstaat, te genezen. *Amst.* 1816.
gr. 8vo. f 1,80

————— Geschiedkundig Overzicht omtrent de
Heerschende en Voorkomende Oogziekten in Neder-
land. *Amst.* 1827. gr. 8vo. 1^e. Stuk. . . « 2,50

W. H. J. BUCHORN, de Hoornvliessteek, (*Keratonyxis*
Punctio Corneae) eene nieuwe Methode om de
Cataract te opereren; benevens eenige ophelderen-
de verhalen van gedane operatiën, naar het Hoog-
duitsch, met aantekeningen vermeerderd, door W.
MENSERT, Oculist en Stads Operateur van de *Ca-*
taract. *Amst.* 1812. gr. 8vo. « 0,90

F. BUCHNER, Verhandeling over de Voortreffelijkheid
van de Operatie der *Cataract*, volgens de manier
der Ouden, op nieuw in gebruik gebragt en ver-
beterd door P. POTT. gr. 8vo. « 0,60

J. N. RUST en v. D. BREGGEN, Egyptische Oogont-
steking, onder de Koninklijke Pruissische Bezetting
in *Mainz*, eene bijdrage tot de nadere kennis en
behandeling dezer, in alle legers zoo veel verwoesting
aangebragt hebbende Oogziekte. *Amst.* 1821. gr.
8vo. « 2,80

J. STEVENSON, Praktikale Verhandeling over eene zie-
kelijke gevoeligheid van het Oog, gewoonlijk Zwak-
heid van Gezigt genaamd, naar de tweede Engel-
sche uitgave door H. F. THYSSEN, Med. Doct. te
Amst. 1816. gr. 8vo. « 1,20

J. PLENK, over de Oogziekten. gr. 8vo. . . « 1,80

H. OMEYER, Geheele nieuwe Manier van Operatie,
om de *Cataract* te genezen. gr. 8vo. . . . « 0,75